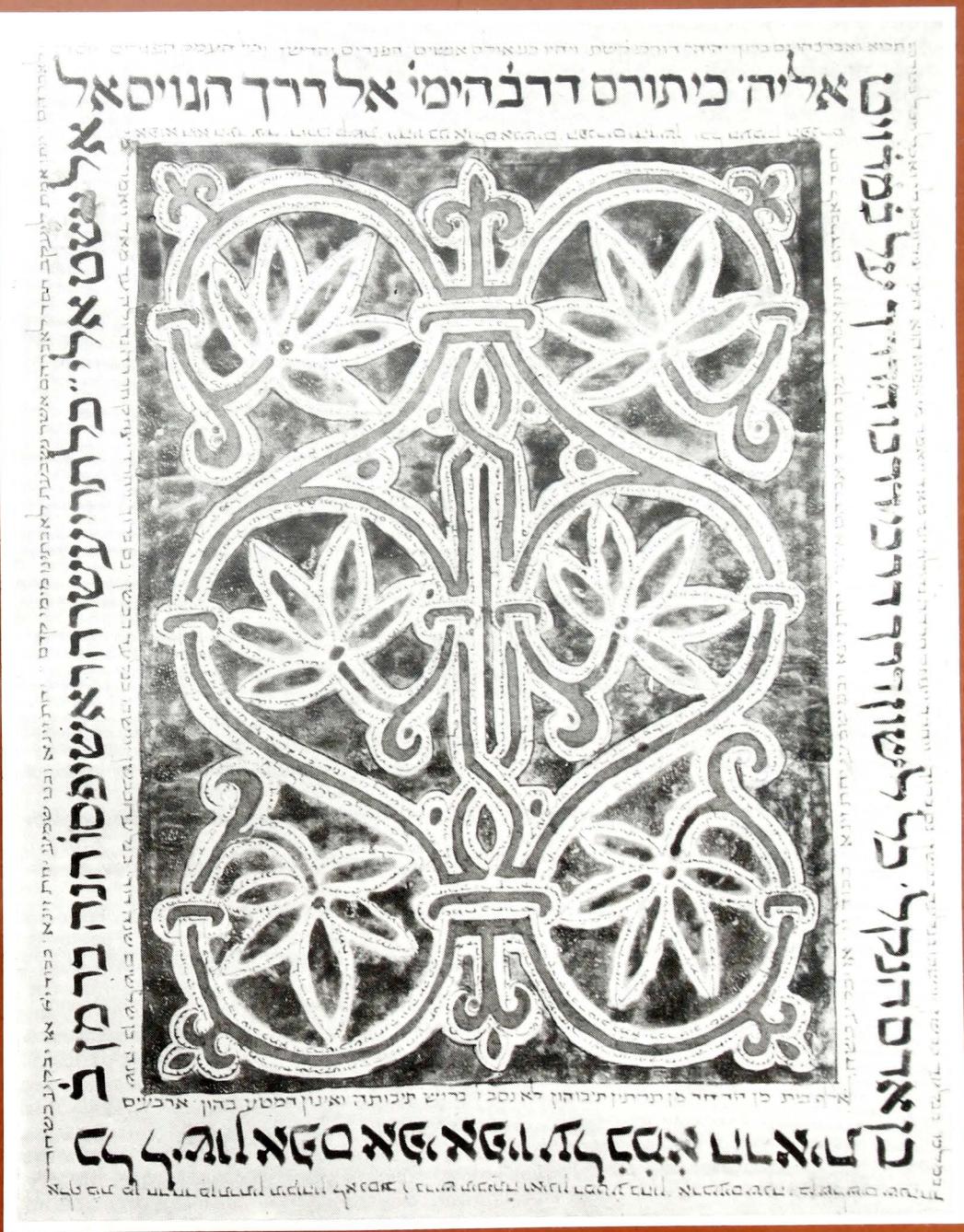

CHRONEA XRONIKA

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ' • ΤΕΥΧΟΣ 59 • ΜΑΪΟΣ 1983 • ΙΓΙΑΡ 5743

מה אהבת תורה כל היום היא שhorti «Πόσον ἀγαπῶ τὸν νόμον σου! Οὐλην τὴν ἡμέραν εἶναι μελέτη μου» (Ψαλ. 119:97).

‘Από τούς Times, τοῦ Λονδίνου,
τῆς 2ας Ἀπριλίου 1983, ἐπ’ εὐ-
καιρία τοῦ Πάσχα τῶν Καθολι-
κῶν

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΉΤΑΝ ΕΒΡΑΙΟΣ

Τό μήνυμα καὶ τό δράμα τοῦ Πάσχα πρέπει, ἀναμφίβολα, νά εἶναι ότι ὁ θρίαμβος τῆς Ἀνάστασης ἀποτελεῖ μιά οἰκουμενική ἀλήθεια, τήν ἑμειρία τῆς ὅποιας μοιράζεται ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα. Ἀγκαλιάζοντας ὁ Χριστιανός δὴ τὴν ἀνθρωπότητα πρέπει, ἀναγκαστικά, νά ξεκινήσει ἀπό τοὺς Ἐβραίους. Ἐδῶ ὑπάρχει ἔνα ἡμιτελές ἔργο, μιὰ κληρονομιά γιά νά γιατρευθεῖ πολὺ παλιές πληγές. Ὁ Ἰησοῦς ἦταν Ἐβραῖος. Ἡ Χριστιανική Ἐκκλησία ξεκίνησε ἀπό τὸν Ἐβραίον. Ἡ Βίβλος, γραμμένη ἀπό Ἐβραίους, παρέχει σ’ δλους τοὺς Χριστιανούς, τίς βασικές γνώσεις τους περὶ Θεοῦ, χωρίς τίς ὄποιες θά ἐστεροῦντο τῆς θεμελιώδους θεολογίας καὶ ἡθικῆς, πού εἶναι κοινή σὲ ἀμφότερες τὰς θρησκείας.

Ἐπαναλαμβάνοντας τὸ ιστορικό τοῦ Πάσχα, ὁ Χριστιανός δέν μπορεῖ νά ἀποφύγει νά ἀντιμετωπίσει τὴν οὐσία τοῦ Χριστιανικοῦ ἀντισημιτισμοῦ, ὁ ὄποιος, ἀσχετα μέ δλες τίς λοιπές κοινωνικές αἵτιες καὶ ἐκδηλώσεις αὔτῆς τῆς προκαταλήψεως, παραμένει, καθόλη τὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν ἔτων, ἡ ἰσχυρότερη κινητήρια δύναμη.

Ὁ ἀντισημιτισμός μπορεῖ νά προϋπήρξε τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ κύριες ρίζες του, δμως, ὑπάρχουν στὴν καρδιά τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης. Συνδέεται, ἀναπόσπαστα, μέ τὴν ὄνοδο καὶ τὴν ἐπικράτηση τῆς Χριστιανοσύνης, παρά τὸ γεγονός δὴ ξεκίνησε σάν μιά οἰκογενειακή διαμάχη ἀνάμεσα σὲ διάφορες ὄμράδες τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Οι ἀνά τὴν Εὐρώπη Ἐβραϊκές κοινότητες εἶναι αὐτές πού βοήθησαν στὴν ἔξαπλωση τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ, παρόλον δὴ ἡ ἔνταση στὶς σχέσεις ἀνάμεσα σὲ προσήλυτους καὶ μή προσήλυτισθέντες ὁδήγησε σὲ κάποια μορφή ἐμφυλίου Ἐβραϊκοῦ πολέμου κατά τίς πρῶτες ἐκανονταεπηρίδες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τό Ταλμούδ ξεχώρισε τοὺς Χριστιανούς μέ ειδικές κακολογίες, ἐνῷ οἱ διδασκαλίες τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀπέβλεπαν στὸ πώς νά ἀπογαλακτίσουν τὴν Χριστιανική Ἐκκλησία ἀπό τὴν Ἐβραϊκή ἴδιαιτερότητα, ἔται ὥστε ὁ Χριστιανισμός ἀντί νά παραμείνει μιὰ μικρὴ Ἐβραϊκὴ ἀίρεση, πού θά φιλονικοῦσε μέ ὅλους Ὁρθόδοξους Ἐβραίους, νά ἐμπνεύσει καὶ νά ἀγκαλιάσει μέσα στὸ μήνυμά της δλο τὸν κόσμο.

Ἀκόμα ἀργότερα οἱ Χριστιανοί εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀντιμετωπίζοντας κάποια ἀνασφάλεια, διαισθάνονται δὴ ἡ ἔγκυρότητα τῆς πίστεως στὸν Χριστό μποροῦσε νά ἔδραιωθεῖ μόνο μέσω ἐνός μαζικοῦ προσήλυτισμοῦ τῶν Ἐβραίων. Ἡ ἐπιχειρηματολογία ἐντατικοποιήθηκε, μέ τὴ Βίβλο χρησιμοποιούμενη ἀπό ἀμφότερες τίς πλευρές γιά νά ἀποδείξουν ἢ νά ἀρνηθοῦν τὴν ἐκπλήρωση τῶν προφητειῶν. Ἀρχικά οἱ Ἐβραϊκές κοινότητες ἔχαιρον προνομίων πού τοὺς παρείχαν οἱ νομοθεσίες καὶ πού δέν παρεχωροῦντο ἀντίστοιχα στοὺς Χριστιανούς. Ἐπικρατοῦσε μεγάλη πικρία γι’ αὐτό καὶ ἡ θεολογική βάση τοῦ Χριστιανικοῦ ἀντιουδαϊσμοῦ ἐνισχύθηκε ἐπιπλέον καὶ ἀπό τὰ ἔγκόσμια μίση.

Οταν ἡ Αὐτοκρατορία ἀσπάσθηκε τὸν Χριστιανισμό σταμάτησε ἡ ἀπολογητική καὶ τὴ θέση της πῆρε ἡ ἐκδίκηση. Ἡ Χριστιανική Ἐκκλησία ἀπευθύνθηκε πρός τοὺς Ἐβραίους σάν ἀφέντης καὶ ἡ θεολογική ἐπιχειρηματολογία προσέλαβε μιὰ σκληρότερη ὅψη ἰσχύος καὶ νομοθεσίας. Οι Χριστιανοί ἡγέτες προσπάθησαν ἀκόμη καὶ νά ἔσαλείψουν τὴν Ἐβραϊκότητα τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ μανία καὶ ὁ φανατισμός τῆς Χριστιανικῆς μισαλλοδοξίας ἐπεκράτησαν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε μέ τέτοια παχητικότητα τίς ὑποθέσεις τῆς ὥστε ἐπί αἰώνες ὁ ἀντιουδαϊσμός ὑπῆρξε βασικά θρησκευτικός καὶ κατευθύνετο ἀπό τὸ ἱερατεῖο, οἱ δέ Ἐβραῖοι ἀπεμονώντο στὰ γκέττο τους.

Καθώς ἡ Χριστιανοσύνη ἐπεκτείνετο, οἱ Ἐβραῖοι παρέμειναν θεατές στή διαδικασία τῆς διαμορφώσεως τῶν ἔθνων. Ποτέ δὲν συμμετέσχον. Ἡ κοινωνική τάξη ἦταν Χριστιανική· οἱ Ἐβραῖοι δέν ἦταν. Ἔτσι ἔγιναν ἀντικοινωνικοί. Ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος δὴ ἀρνοῦντο τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, κατέστησαν τὸν ἔαυτό τους ἔχθρό τῆς κοινωνικής τάξεως.

Ἀκόμη καὶ μετά τὴ χειραφέτηση τοῦ 19ου αἰώνα καὶ τήν ἔγκοσμοποίηση τῆς Εὐρώπης, διατηρήθηκε στὸ Χριστιανό ἔνας ὑπολανθάνων ἀντισημιτισμός πού ἀπόρρεε ἀπό τὸν συλλογισμὸ δὴ οἱ Ἐβραῖοι, κατά κάποιον τρόπο, εἶχαν σφάλλει κι ἐπρεπε νά πληρώσουν τίς συνέπειες, δπως συμβολίζεται στὴν εἰκόνα τοῦ περιπλανόμενου Ἰουδαίου, ὁ ὄποιος τελοῦσε σὲ μιὰ κατάσταση μονίμου ἐπιβεβλημένης τιμωρίας. Τοῦτο, ἐκτός ἀπό τὴν προσφορά κάποιας σαφοῦς δικαιολογίας γιά τοὺς τρομερούς διωγμούς πού ἀπέβαλλαν οἱ Χριστιανοί στοὺς Ἐβραίους, ἐνεθάρρυνε ἐπίσης κάποιο συναίσθημα ὑπεροχῆς πού ἰσοδυναμοῦσε σχεδόν, μέ υποσκέλιση τοῦ συναίσθημας τοῦ Ἐβραίου γιά ἀνωτερότητα καὶ ἴδιαιτερότητα. Τό συναίσθημα αὐτό τροφοδοτήθηκε ἐπί αἰώνες ἀπό μιὰ ἐνσυνείδητη Χριστιανική συλλογιστική δὴ δλοι οἱ Ἐβραῖοι ἦταν, κατά κάποιον τρόπο, ὑπεύθυνοι γιά τὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ καὶ δὴ ἔξακολουθοῦν νά εύθυνονται, συλλογικά, ἐφόσον ἔξακολουθοῦν νά μήν ἐκτιμοῦν τὸ Χριστιανικό μήνυμα.

Μετά εἴκοσι αἰώνες ἀρκετά σημαίνει, ἀσφαλῶς, ἀρκετά. Καὶ τί ἀλήθεια ἔχει νά ἐπιδείξει ἡ Χριστιανοσύνη κατ’ αὐτούς τούς εἴκοσι αἰώνες, πού θά μποροῦσε καθ’ οἰνοδήποτε τρόπο νά δικαιολογήσει τὸν ἰσχυρισμό δὴ ἡ θέση πού πρεσβεύει ὁ Χριστιανισμός εἶναι πράγματι ἀνώτερη; Ο Νιτιωράει εἴπε δὴ ὁ Χριστιανισμός συμπλήρωσε τὸν Ἰουδαϊσμό. Ἰσως αὐτό εἶναι ἐκεῖνο πού φιλοδόξησε νά κάνει Λν. ὅντως, εἶχε ὑλο-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 15

‘Ο διάλογος ἀνάμεσα στήν ιουδαική πίστη καί τήν ἑλληνική σκέψη

Τιμητική ἀναφορά στήν μνήμη καί στό ἔργο τοῦ “Ἐλληνα Ἰουδαίου στοχαστῆ Μπαρούχ Σιμπῆ

Ἡ ἀποψινή ὄμιλία, τουλάχιστον γιά τὸν ὄμιλητη, ἔχει τὴ θέση μνημοσύνου τιμῆς γιά τὴν ἱστορική κοινότητα τῆς Βέροιας, ἡ ὁποία ἔσθησε μὲ τραγικό τρόπο, στή διάρκεια τοῦ ναζιστικοῦ Ὀλοκαυτώματος.

Στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διασώθηκαν ἀπ’ τὸν ἄγιο Λουκᾶ, ὅρισμένες εὐγενικές παρατηρήσεις γιά τοὺς Ἐβραίους αὐτῆς τῆς πόλης: «Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Βέροιας ἤταν πού εὐγενικοὶ ἀπ’ τούς Ἰουδαίους τῆς Θεσσαλονίκης καί δέχτηκαν τὸν λόγο (τοῦ Εὐαγγελίου) μὲ μεγάλη προθυμίᾳ. Κάθε μέρα ἔξεταζαν τὶς Γραφές, γιά νά δούν ἀνήταν ἐτοι τὰ πράγματα» Πράξεις 17,11–12.

Ἡ ιουδαική πίστη καί ἡ ἑλληνική σκέψη, ὑπῆρξαν δυό πνευματικά φαινόμενα πού ἀναπτύχθηκαν στήν περιοχῇ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Σ’ αὐτὴν τὴν περιοχή, πού ἀληθινά ἀποτέλεσε χωνευτήρι πολιτισμῶν, τὴν περίοδο τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, τὰ δύο αὐτὰ φαινόμενα ἥρθαν σὲ ἀναπόφευκτη ἐπαφή. Στήν πραγματικότητα ἀρχισε ἔνας γόνιμος διάλογος ἀνάμεσα στὸν Ἐλληνισμό καί τὸν Ἰουδαισμό, μέ πρωταγωνιστές Ἰουδαίους τῆς Ἀλεξανδρείας. Τοῦτο τὸ κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, ὑπῆρξε γιά τοὺς Ἰουδαίους «ἡ ήμετέρα Ἀλεξανδρεία», ὅπως χαρακτηριστικά τὴν ἀναφέρει ὁ Φίλων στὸ ἔργο του Πρεσβεία πρός Γάιον (22,150). Ἀργότερα μάτι ὅλῃ πόλη τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, ἡ Θεσσαλονίκη, τὸν 160 αἰώνα ὀνομάσθηκε ἀπ’ τὸν Σαμουήλ Οὐσκους «πόλη καί μητέρα τοῦ Ἰσραήλ» στά ἐθραϊκά «ἱρθαέ μπειστράλ».

Οἱ ρίζες τῆς ιουδαικής πίστης, στήν ὀλοκλήρωση μέ τὸ κήρυγμα καί τὸ ρωμαϊκό δίκαιο, πλουτισμένο μὲ τὶς διδάχες τῆς ἀρχαίου ελληνικῆς φιλοσοφίας, ἀποτέλεσαν τοὺς τρεῖς ἀποφασιστικούς παράγοντες, πού διαμόρφωσαν τὴν πολιτιστική ταυτότητα τοῦ εύρωπαικοῦ χώρου.

Ὁ συγγραφέας Χρῆστος Μαλεβίτσης πολύ σωστά ἔχει πει, πώς ὁ Ἰουδαίσμας φανέρωσε στὸν κόσμο τὸ Πνεῦμα, καί ὁ Ἐλληνισμός τὸν Λόγο.

Εἶναι ἀλήθεια, πῶς κατά τὸ παρελθόν, πολὺ συχνά οἱ Χριστιανοί φερθήκαμε ἀδικα καί σκληρά στούς Ἰουδαίους. Παρασυρμένοι ἀπό τυφλό φανατισμό, πού δέν μπορεῖ νά θρεῖ στήριγμα πουθενά στήν Καινή Διαθήκη, ἐπιτρέψαμε νά καλλιεργηθεῖ ἔνας ἀντισημιτισμός, γιά τὸν ὅποιο, εἶναι καιρός νά διακρητέσσομε τή μετάνοιά μας.

Οἱ διώγμοι τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης κατά τῶν Ἐβραίων τῆς Ἰστανίας, τὰ ποικρόμ τῶν Ἐβραίων στήν τσαρική Ρωσία καί τό ἔθιμο τοῦ καψίματος τοῦ Ἰούδα πού λειτούργησε στὸν ἑλληνικό χώρο, ἀποτελοῦν γεγονότα, γιά τά ὅποια χρειάζεται

συνειδητή μεταστροφή. Ἐπιτέλους οἱ Χριστιανοί, ἀνεξάρτητα ἀπό ἐκκλησιαστική ἡ ὄμοιογιακή παράδοση, ἔχουμε χρέος ἀπέναντι σ’ αὐτὸν πού ὄμοιογούμε Σωτήρα, ἀπέναντι στὸν Ἐβραϊκό Ιησού Χριστό, νά συμφυλιωθούμε καί νά κανονισμε τὸν λαό τοῦ Ἰσραήλ.

Στά ἑλληνικά χρόνια, τό πνεύμα τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ πού κυριαρχοῦσε, δηλαδὴ τὸ φαινόμενο τοῦ διαλόγου ἀνάμεσα σέ διάφορες δοξασίες καί ἡ ἀμοιβαία ἐπίδραση μετανέστη τῶν, συντέλεσε στή δημιουργία τῆς Ἰουδαιο-ελληνικῆς φιλοσοφίας, μέ κύριο ἐκφραστή τὸν Φίλωνα τὸν Αλεξανδρίνον. Δέν ἦταν ὁ μόνος, ἀλλά παρέμεινε ὁ πιο γνωστός.

Ο Φίλων (25 π.Χ.–50 μ.Χ.) ὑπῆρξε πιστός Ἐβραϊος καί τηρητής τοῦ μασσάκιού Νόμου. Συγχρόνως, ἦταν ἑραστής τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τῆς ἐποχῆς του καί ίδιαίτερα τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Υπῆρξε ὁ πιστός καί μαζί ὁ φιλόσοφος, πού προσπάθησε νά συντελέσει στή σύζευξη τοῦ ἰουδαιικοῦ Πνεύματος μέ τὸν ἑλληνικό λόγο. Πράγματι, ὁ Φίλων ὑπῆρξε στὸν συνταξτή, ὁ ὅποιος ἐπεξεργάστηκε μιά ἔννοια διαδεδομένη στὴν ἐποχὴ του καί στὸ περιβάλον του, τὴν ἔννοια τοῦ λόγου καί τῆς ἔδωσε βαθύτερες διαστάσεις. Ἐτοι πού ἀργοτερα, ὁ θεόπνευστος εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ν’ ἀρχίσει τό Εὐαγγέλιο τοῦ μανφόρα στὸ λόγο, ταυτίζοντάς τον μέ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ πνευματική δημιουργία τοῦ Φίλωνος ἐπέρρεασε θετικά τή χριστιανική θεολογία τῶν πρώτων χρόνων, μέ τὴν ἐπίδραση πού ἀσκήσαν τά υπομνήματά του στὸν Κλήμα τὸν Ἀλεξανδρέα, στὸν Ὁριγένη, στὸν Ἀμβρόσιο τῶν Μεδιολάνων καί στὸν Αὔγουστον. Ἡ ἀλληγορική ἐξηγητική τῶν Γραφῶν (Π. Διαθήκη) ἀπ’ τὸν Φίλωνα καί τούς μαθητές του, νομίζομε πώς ἐπέρρεασε τούς προσανατολισμούς τῆς γνωστῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ο διάλογος ἀνάμεσα στὸν Ἰουδαισμό καί τὸν ἑλληνισμό, μᾶς ἄφησε ἔνα μνημειῶδες πνευματικό ἔργο, πού παραμένει ἐπίκαιο καί ζωντανό καί στὴν ἐποχή μας. Τὴν μετάφραση τῆς Παλιᾶς Διαθήκης κατά τοὺς Ἐβδομήκοντα. Τοῦτο τὸ ἔργο ἔγινε γιά τὶς πνευματικές ἀνάγκες τῆς μεγαλύτερης τότε ἐβραϊκῆς κοινότητας τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς ὅποιας τά μέλη είχαν ξεχάσει ριζικά τὴν ἐθραϊκή γλώσσα. Νομίζω θά συμφωνήσετε όλοι, πώς τοῦτο τὸ ἔργο είναι ζωντανό, παρά τὴν ἀρχαιότητα στὴν ὅποια ἀνάγεται ἡ δημιουργία του, ἀν λάθουμε ὑπ’ ὄψη, πώς γιά πρώτη φορά ἐκδόθηκε ἀπ’ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος η Παλιά Διαθήκη κατά τοὺς Ἐβδομήκοντα το 1981.

Δυοῦ ἄλλα βιβλία τῆς Παλιᾶς Διαθήκης, δὲ ἐκκλησιαστής, γραμμένο περίπου τό 200 π.Χ. καί ἡ Σοφία Σολομώντος, γραμμένο περίπου τό 30 π.Χ. στά ἑλληνικά, χρησιμοποιοῦν ἐκφραστικά σχήματα γιά νά ἀποδώσουν τίς ἀλήθειες πού περιέχουν, δανεισμένα ἀπ’ τὸν τρόπο ἐκφρασης τῶν στωικῶν τὸ πρώτο καί τῶν πυθαγορίων καί πλατωνικῶν τό δεύτερο. Μερικοί ἔρευνητές, φτάνουν μέχρι τὸ σημεῖο νά πούν, διτί τὰ δυοῦ αὐτά βιβλία, ἐκφράζουν φιλοσοφικές δοξασίες αὐτῶν τῶν σχολῶν.

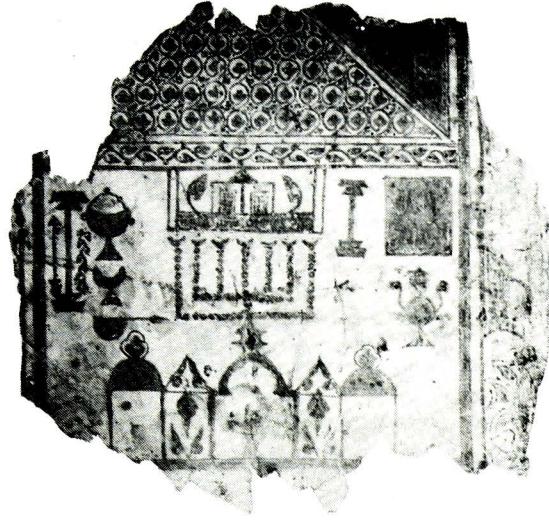
Συνεχίζοντας αὐτήν τὴν σύντομη ἐπισκόπηση στὶς ἐπαφές Ἐβραίων καί Ἐλλήνων στά ἑλληνιστικά χρόνια, πρέπει νά σταθοῦμε στὸν ιστορικό Φλάβιο Ἰώσηπο, πού ἐζησε τὸν 1ο αἰώνα μ.Χ. (37 – 98 μ.Χ.). Ο Ἰώσηπος ἔξελλήνισε τό ἐθραϊκό του ὄνομα Ἰωσῆφ κι ἔλαθε καί τό ρωμαϊκό Φλάβιος. Υπῆρξε

σοθαρός μελετητής τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ τῶν Ιδεῶν τῶν Φαρισαίων, τῶν Σαδουκαίων καὶ τῶν Ἐσσαιών. Ἐπί τρία χρόνια ἀποσύρθηκε στὴν ἐρήμο δύναται παθῆται σπουδαῖον Ιουδαϊσμὸν δασκάλου. Ἡ πνευματικὴ κοινότητα τῶν Ἐσσαιών, σπουδαία εὐρήματα τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν οἱ γνωστοί Πάπτυροι τοῦ Κουμπάν, ὑπῆρξε μάτι μυστικιστική ἀδελφότητα στοὺς κόλπους τοῦ Ἰουδαισμοῦ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ καὶ μετά, ποὺ μπρεῖ νάχαρακτηρισθεῖ σάν παράλληλο φαινόμενο μέτι τὴν κοινότητα τῶν Πυθαγορίων. Ὁ Ἰώσηπος ἔγραψε τόσο στὴν ἄραμαική, ὅσα καὶ στήν Ἑλληνική γλώσσα. Ἄν καὶ δὲν φαίνεται ἐπήρεασμένος ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ὥσπερ ὁ Φίλων, ἐντούτοις σάν ιστορικὸς ἀνήκει μὲτὸ ἔργο του, στὴν Ἑλληνικὴ γραμματεία. Σ' ἔναν ἔργο του, ὡς ἤσθητος πειριγράφει τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ στὸν Ἑλληνιστικὸν περίγυρο. Σημειώνει λοιπόν: «Πρώτοι οἱ Ἑλλήνες φιλόσοφοι βάδισαν πάνω στὰ διδάγματα τοῦ Μωυσῆ. Τά ἴδια δογμάτισαν γιά τὸ Θεό, τά ἴδια διδάξαν γιά τὴν λιτότητα τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀλληλοθισθεία...» (Κατ' Απ. Α281).

Μία ἄλλη σοθαρή πληροφορία γιά τίς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἐθραίων στὴν ἀρχαίότητα, μᾶς δίνεται ἀπό τὸ δευτεροκανονικό θιβλίο τῆς Παλιᾶς Διαθήκης Μακαθαίων Α'. Στὸ 12ο κεφάλαιο τοῦ θιβλίου αὐτοῦ ὑπάρχουν οἱ ἐπιστολές τοῦ ὀρχιερέα Ἰωνάθαν πρὸς τὸν θασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τοῦ θασιλέα πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἐθραίων. Πρίν ἀπό τίς ἐπιστολές ἀναφέρεται ἡ ὑπαρξὴ συμμαχίας μεταξύ Ἰουδαίων καὶ Σπαρτιατῶν. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωνάθαν ἀρχίζει ἔτοις: «Ἰωνάθαν ἀρχιερεύς καὶ ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους, καὶ οἱ ἵερεις καὶ ὁ λοιπός δῆμος τῶν Ἰουδαίων Σπαρτιάταις τοῖς ἀδελφοῖς χαιρεῖν...» Στὴν ἀρχῇ τῆς ἡ ἐπιστολὴ τῶν Σπαρτιατῶν λέει τά ἔξης: «Ονιάρης θασιλέεύς Σπαρτιατῶν Ὀνίδιος ἱερεῖς μεγάλῳ χαιρεῖν. Εὐρέθην ἐν γραφῇ περὶ τε τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἰουδαίων, ὅτι εἰσίν ἀδελφοί, καὶ ὅτι εἰσίν ἐκ γένους Ἀθραίων. Καὶ νῦν ἀφ' οὐδὲν μετατά, καλῶς ποιήσετε γράφοντες ἡμῖν περὶ τῆς εἰρήνης ὑμῶν. Καὶ ἡμεῖς δέ ἀντιγράφομεν ὑμῖν, τὰ κτήνη ὑμῶν καὶ ἡ ὑπαρξὶς ὑμῶν ἡμῖν ἔστι καὶ τὰ ἡμῶν ὑμῖν ἔστιν». Για τίς διπλωματικές καὶ τίς πολιτικές σχέσεις τῶν Ἐθραίων μὲ τοὺς Σπαρτιάτας κάνει λόγο ὁ ἤσθητος στὸ 13ο θιβλίο τῶν Ἀρχαιολογικῶν του.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ὑπῆρξε τὸ μέσον ἐπικοινωνίας τῶν Ἐθραίων γιά πολλά χρόνια. Σέ κοινότητες τῆς Διασπορᾶς, ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἡτοῦ ἡ μοναδικὴ ποὺ χρησιμοποιούνταν, ἀκόμα καὶ στὴν λατρεία. Ἀναφέρεται στὸ Ταλμούδ, πώς σέ μιά περιοδεία του στὴ Μικρὰ Ασία, ὁ Ραμπί Μετρό, δέ βρήκε ἑθραικό κείμενο τοῦ θιβλίου τῆς Ἐσθήρ στὶς ἐκεῖ Ιουδαικές κοινότητες. Ἡ ὑπέρασπιση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ παιδείας ἀπ' τούς Ἐθραίους τοῦ 1ου – 4ου αἰώνων μ.Χ. ὑπῆρξε ἐνέργεια ἀντίστασης κατά τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς τῆς Παλαιστίνης. Ἡ παράδοση ποὺ διασώθηκε μὲ τὸ Ταλμούδ, ἀναφέρει γιά τὸν Ραμπάν Γαμλιέλ, τὸν Γαμαλιὴλ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, δάσκαλο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὅποιος ὑπῆρξε διασημότερος νομιδιάσκαλος τῆς ἐποχῆς του, ὅτι εἶχε χίλιους μαθητές. Ἀπ' αὐτούς οἱ πεντακόδιοι σπουδάζαν τὴν Τορά, τὸν Νόμο τοῦ Μωυσῆ καὶ οἱ ἄλλοι πεντακόδιοι τῆς Ἑλληνικὴς γραμματεία. Στὴν Ἰσπανία, μετά ἀπό ἀνασκαφές, βρέθηκαν τὰ ἑρεύπια τῆς συναγωγῆς τῆς Ἐλέχη τοῦ 5ου αἰώνα. «Ολες οἱ ἐπιγραφές, τῆς συναγωγῆς είναι στά Ἑλληνικά. Γιά αἰώνες βλέπουμε, πώς ἡ Ιουδαϊκὴ πίστη καὶ πνευματικότητα ἐκφράζεται μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα. Οἱ ἐπιτύμβιες πλάκες στὰ Ιουδαϊκά νεκροταφεία, ἥταν γραμμένες στὰ Ἑλληνικά μὲ μιά δύο λέξεις μόνον στά Ἑθραικά. Στὸ θαυμάσιο Λεύκωμα IN MEMORIAM, ποὺ ἔχει ἐκδόσει ἡ Ισραηλιτικὴ Κοινότητα Θεσσαλονίκης στὴ μηνή τῶν 50.000 νεκρών τῆς στὸ Όλοκαύτωμα, ὑπάρχει ἔνα κομμάτι ποὺ παρουσιάζει τὸ ἑθραικό νεκροταφείο τῆς πόλης πρὶν καταστραφεῖ. Εκεὶ σέ φωτογραφίες, ὑπάρχουν ἐπιτύμβιες πλάκες μέταλλικές ἐπιγραφές.

Ὁ ἀντισημιτισμός, καθὼς καὶ κάθε μορφῆς ρατσισμός, ἀποτέλεσε καὶ ἀποτελεῖ κηλίδο τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Τά αἵτια τοῦ ρατσισμοῦ, ποτέ, δὲν ὑπῆρξαν σοθαρά, ἀπό ἀποψη ἐπιστημονικῆς θεμελίωσης. Ὁ ἀπώτερος στόχος ἡταν ἔνας, εἴτε νά ἐκμεταλλεύονται ἀπειρότησα οἱ ἀνώτερες δῆθεν φυλές, τίς κατώτερε, εἴτε νά ἀντιμετωπίσουν οικονομικούς ἀνταγωνιστές, μὲ τὴν ἐπιστράτευση τοῦ φανατισμένου ὄχλου. Τό οικονομικό συμφέρον τῶν λίγων συμμαχοῦντες μέ τὸν φανατισμό τῶν πολλών, ντυμένο μάτι διεστραμμένη ἀντίληψη περὶ θρησκείας. Ἡ ἐκδίωξη τῶν Ἐθραίων τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν καιρό τῆς πατριαρχείας τοῦ Κυριλλου, είναι τυ-

πικό παράδειγμα, πού δείχνει τὴ θασιμότητα τοῦ πιό πάνω Ισχυρισμού.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία, ποτὲ δὲν ἀποδέχθηκε μιά βάναιση συμπεριφορά ἀπέναντι τῶν Ἐθραίων. Ἀντίθετα, ὅταν δόθηκε ἀφορμή, προσπάθησε νά φανερώσει τὴν ἀλήθεια τῆς διδαχῆς της, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορά μεταξύ ἑθνικοῦ καὶ Ιουδαϊσμοῦ, σύμφωνα μὲ τὴ γνωστή φράση τοῦ ἀπόστολου Παύλου. Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ρατσισμοῦ ἀπ' τὴν Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία ὑπῆρξε ἀποφασιστική, καὶ προφητική.

Στὰ χρόνια τῆς ἐνετοκρατίας τῆς Κρήτης, οἱ ἐπικυρίαρχοι τοῦ νησιού, ἡράν ήταν σὲ ρήγη μὲ τοὺς Ἐθραίους γιά οικονομικούς λόγους. Ξέσπασε ἔνα κύμα ἀντισημιτικῶν βιαιοτήτων, μέ τὴν ἐνθάρρυνση τοῦ Λατίνου Πατριάρχη τῆς Βενετίας Λαυρεντίου Ἰουστινιανοῦ. Ὁρισμένοι Ὁρθόδοξοι, παρασύρθηκαν σὲ πράξεις βίας κατά τῶν Ἐθραίων, οἱ όποιες καταγγέλθηκαν στὸν τόπο Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη Μητροφάνη Γ' (1568). Ὁ Πατριάρχης ἐστεόλει ἐγκύκλιο στοὺς Χριστιανούς τῆς Κρήτης, ὡς ὅποια ἀναφέρει τὰ ἔξης: «Ἐπειδὴ οἱ ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ εὑρίσκομενοι Ἐθραίοι ἀνέφερον τὴν ἡμῶν μετριότητι καὶ κατεβόσαν μετά δακρύων πολλῶν, ὅτι τινές τῶν ἐκεῖθε Χριστιανῶν, πότε μέν ἀδίκως καὶ συκοφαντικῶς παραδίδουσιν αὐτούς εἰς τούς ἐνδοξετάτους ἄρχοντας καὶ αὐθέντας τῆς νήσου ταύτης καὶ διαβολαῖς ἀδίκοις καὶ παραλόγοις ζημιούσι καὶ ἐνοχλοῦσιν αὐτοῖς, πότε δέ δι' ἐσαυτῶν ἐπιτίθενται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζοντες... ὅσοι τῶν Χριστιανῶν τά τοιαῦτα ποιοῦσι... ὑπάρχωσιν ἀφωρισμένοι... ἡ γάρ ἀδίκια καὶ συκοφαντία καθ' οὓς ἀν πραχθεῖται καὶ τελεσθεῖται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αιθαδείας μεστῆ, καὶ πάσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγων σπουδάζουσι, μισθῷ ἔχειν παρά τῶν πάντων Θεῷ ἐκ τούτου νομίζον

Περνώντας σέ μιαν έποχή πιό κοντινή σέ μᾶς, δέν μπορούμε παρά νά μηνημονεύουμε τόν 'Αθραάμ Μπεναρόγια. Ό Μπεναρόγια ύπήρξε άπο τούς πρωτεργάτες τού έλληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, ήταν μέλος τού Κόμματος «'Ελληνική Λαική Δημοκρατία», τού 'Αλεξ. Σθάλου και άγωνιστής τῆς 'Εθνικής 'Αντίστασης. Γεύτηκε μέ πολλή πίκρα, μαζί μέ άλλους συναγωνιστές του, τήν άντιμετώπιση τού μεταπολεμικού μας κράτους. Ο Μπεναρόγια μαζί μέ τόν Χασόν, ήταν συνιδρυτής τῆς Φενερασίδην τής Θεσσαλονίκης, τής πρώτης πολυεθνικής συνδικαλιστικής όργάνωσης σ' όλο τό βακανικό χώρο, μέ σοσιαλιστικό προσανατολισμό, πού φάνηκε στήν ύπο όθωμανική κατοχή θυρεοειδαδική πρωτεύουσα. Ο Μπεναρόγια πέθανε πρίν λίγα χρόνια στό Τέλ Αθίθ, μᾶς άφησε όμως κληρονομιά, τήν ήδη έδοτικά έξαντηλημένη Ιστορία τού έλληνικού συνδικαλιστικού κινήματος.

'Απ' τό 1901 μέχρι τό 1931, τόσο λίγο, ζήσε στήν έλληνική γη μιά ίδαιτερα εύγενική φυσιογνωμιά, τού ποιητή Γιωσέφ 'Ελιγιά. 'Ηταν Γιαννιώτης στήν καταγωγή. Ή παρουσιά του στά έλληνικά γράμματα, άν και σύντομη, δημιουργήσεις θετικές έντυπωσεις. Σίγουρα, ζώσεις περισσότερα χρόνια ό 'Ελιγιά, ή έλληνική ποιηση θά ήταν πλουσιώτερη, και μόνος αύτός, ήταν σέ θέση νά φέρει πιό κοντά 'Εβραίους και 'Έλληνες. Πέθανε άπο κοιλαϊκό τύφο ένα χρόνο μετά τό διορισμό του στό Γυμνάσιο τού Κιλκίς, σάν καθηγητής τών Γαλλικών.

'Ο Στέφανος Δάφνης και ή Χρυσάνθη Ζιταία τού άφιερωσαν ποιήματα. Ό Κωστής Παλαμάς, στίς 19 τού Σεπτέμβρη 1931 έγραψε: «... 'Αλλά δέν έλειψα γιά τούτο νά τόν ξεχωρίζω άναμεσα στούς έργατες τών ώραιών μας γραμμάτων. Και ό θάνατός του, άλλοιμον, μού τονώνει τήν ίδειν πώς έχαθη ένα κόσμημα μέσο' άπο τήν περιούσια μας που έχει τόσο άναγκη προσώπων γιά νά τήν πλουτίζουν. Ο Γρηγόριος Ενέπονος, έγραψε σέ σημείωμά του στά 'Αθηναϊκά Νέα' τό 1939: «'Ο Γιωσέφ 'Ελιγιά, έκλεκτός 'Εβραίος είναι ο πρώτος μετά τήν άλεξανδρινήν περίσσον πού άποτελεῖ δεσμάν τών δημοφύλων του και τών 'Ελλήνων ... 'Αγαπούσα άνέκαθεν τούς 'Εβραίους και τούς άγαπω περισσότερο άφού τό έγνωρισα τόν 'Έλληνοεβραϊο 'Έλιγιά και σάν ποιητή και σάν άνθρωπο...» Ο Κ.Θ. Δημαράς στό 'Ελευθερον Βήμα τής Έπειτας 'Απριλίου 1939, έγραψε: «'Ο Γιωσέφ 'Έλιγιά δέν άνοιξε καινούργιους δρόμους μέσα στόν κόσμο τής τέχνης' άλλα πάπτισε γερά τόν δρόμο πού δόηγει άπο τά δημοτικά τραγούδια στόν Παλαμά και άφησε θαύτο τό χνάρι του... δια μήν ξεχνούμε πώς δι λυρισμός έστάθηκε μιά άπο τίς μεγάλες προσφορές τού έθραικο πνεύματος στήν άνθρωποτήτα' και δι 'Έλληνο-εβραίος ό 'Ελιγιά έγνωριέ νά συνδυάζει τόν λυρισμό πού είχε κληρονομήσει μέσα στό αίμα του μέ τήν μορφική έπειργασία πού είναι τού έλληνικού πνεύματος ή άπαίτηση.»

Τέλος, λίγους μήνες μετά τό θάνατο τού ποιητή ό Μιχ. 'Αργυρόπουλος έγραψε: «... ό 'Ελιγιά πρωτάνοιξε ένα δικό του ποιητικό γεφύρι, με τό όποιον έπικοινώνησε πρωτόφαντα τή έλληνική διανοία με τόν έθραικη θιβλική Ποίηση. Ο χαμός τού Γιωσέφ 'Ελιγιά, άποτελει χαμό γιά τά έλληνικά γράμματα...» Ό Γιωσέφ 'Έλιγιά, υπήρξε σοθαρός μελετητής τῆς ταλαιπούδικης και μεταταλαιπούδικης φιλοσοφίας και συγχρόνως ένας συνειδητός δημοτικιστής Νεοελλήνας λογοτέχνης. 'Εκτός άπ' τό δικό του ποιητικό έργο, μᾶς άφησε και άριστμενες μεταγραφές στήν έλληνική γλώσσα θιβλικών κειμένων όπως τού ποιητικώτερου ποιημάτος τής παγκόσμιας λογοτεχνίας τού 'Άσματος 'Άσμάτων και άριστμενων Ψωλών του Δαδιδ.

Δέν είναι δυνατό νά τελεώσει ή άποψινή όμιλια, άν δέν κάνουμε άναφορά στό πρόσωπο και τό έργο τού Μπαρούχ Σιμπή.

'Ο Μπαρούχ Σιμπή, πού πέθανε στή Θεσσαλονίκη τό 1979, ύπηρξε άπο τους χαρακτηριστικά έχει πει ένας στενός φίλος του δι κ. Γιώργος Ζωγραφάκης, «ένας 'Εβραίος πού τίμησε τήν 'Ελλάδα - ένας 'Εληνας πού τίμησε τό 'Ισραήλ».

'Ο Μπαρούχ Σιμπή μέσα στόν πνευματικό κόσμο τής χώρας μας, άποτέλεσε μιά έντιμη παρουσία. Τό έργο του άναγνωρίσθηκε και έκτιμηθηκε τόσο έδω, όσο και στό έξωτερικό. 'Ακούραστος, άγωνίσθηκε όσο ζώσει, γιά τήν άλληλοκατανόηση τής Ιουδαικής Πίστης και τού έλληνικού λόγου. Ή πνευματική του προσπάθεια μπορεί νά συγκριθεί μ' έκεινή τών 'Εβραίων διανοητών τής άλεξανδρινής έποχής, τού Φίλωνος, τού 'Ιωσήπου και τού 'Αριστόθουλου. Μᾶς άφησε μεταφρά-

σεις συγχρόνων 'Εβραίων ποιητῶν, δηρθρα του στά «Δελφικά Τετράδια», πού έξεδιδε μαζί μέ τόν Φοίθο Δέλφη, καθώς και μελετήματα πού δημοσιεύθηκαν στό Μακεδονικό 'Ημερολόγιο τού Ν. Σφενδόνη.

Μαζί μέ τόν Φοίθο Δέλφη και μέσα άπο τά Δελφικά Τετράδια, προσπάθησαν νά πρωθήσουν τό δραμα τού μεγάλου, τού έθνικου μας ποιητή 'Αγγελου Σικελιανού, γιά μιά σύγχρονη άναβιση του πνεύματος τών άμφικτυπων. Είναι χαρακτηριστικό, πώς στήν 1η σελίδα τών Δελφικών Τετραδών δημοσιεύτηκε άρθρο τού Σιμπή, μέ τίτλο «Γιά ένα έλληνικό Ιδανικό». Τούτο μαρτυρεί πολλά, γιά τούς άρματισμάτων τού

άνδρα.

Μέ όλο τό έργο του, ό Μπαρούχ Σιμπή, προσπάθησε νά διώξει μακριά τήν έλλαχιστη και κρυφή καχυποψία πού καλλιεργήθηκε στούς Νεοελλήνες γιά τούς 'Εβραίους. Καί τούτο τό έργο τό έπιτελούσε μέ άνιδιοτέλεια και πίστη στήν άναγκη τής κατανόησης τών δύο λαών.

Βαθύς γνώστης τής θιβλικής θεολογίας και τών διδαχών τού Ταλμούδ, έλαβε μέρος στό 1ο Παγκόσμιο 'Ιουδαικό Συνέδριο τού 1957 στό Παρίσι. Τό 1966 έξαλλου, έλαβε μέρος στό 1ο Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Συνέδριο πού έγινε στή Λάρισα, σάν έκπρόσωπος τής πνευματικής Θεσσαλονίκης. Οι εισαγήσεις του ήταν έκει, η Ρωμαϊκή θιβλική Κορύφωση τής πνευματικής δημιουργίας τού Μπαρούχ Σιμπή, άποτέλεσαν τά τρία άλοκληρωμένα έργα του, «Οι 'Εβραίοι», μιά έπισκοπή στήν Ιστορία τών 'Εβραίων άπο τήν έμφανισή τους ως τά χρόνια τού 'Ιαλάμ, πού έκδόθηκε άπ' τίς έκδοσεις 'Δωδώνη', ή «Φλεγόμενη Βάτος», μιά ισαγωγή στήν 'Ιουδαική Σκέψη και Πίστη, πού έκδόθηκε άπ' τόν ίδιο έκδοτικο οίκο και δι 'Αγκαδά», συλλογή τών έθραικών προσευχών τού Πάσχα, πού έκδόθηκε άπ' τήν 'Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης τό 1970. Τό τελευταίο έργο τού Σιμπή, δέν είναι ένα άπολο «προσευχάτριο». Έκτός άπο τίς μεταφράσεις έθραικών κειμένων σχολίων και σημεώσεων, παρουσιάζει σημαντικά στοιχεία και πληροφορίες γιά τή θρησκευτική ζωή τών 'Εβραίων τής Θεσσαλονίκης, περιέχει φωτογραφίες χειρογράφων και παλιών έντυπων 'Αγκαδά, μωσαϊκά άπο συναγωγές άρχαίες και δλλα εύρηματα, άπο κοινοτικά κτίρια και συναγωγές τής «Μητέρας και Πόλης τού 'Ισραήλ».

Έπιθυμων νά σταθώ λίγο στό έργο τού Σιμπή, «Φλεγόμενη Βάτος». Είναι μιά σφαιρική παρουσίαση τής πνευματικής παράδοσης τού Λαού 'Ισραήλ, έτσι όπως οικοδομήθηκε μέσα στούς αιώνες και ζυμώθηκε στίς πολύμορφες ταλαιπωρίες τού «άγαπημένου λαού», τού Θεού. Διυ κεφάλαια τού θιβλίου άναφέρονται, τό ένα στίς «'Έλληνο-εβραϊκές έπαφές στήν άρχαιότητα - Πολιτικές και διπλωματικές σχέσεις - Οι Ραθβίδοι και ή έλληνική παιδεία», τό άλλο στήν «'Επιδραση τής έλληνικής γλώσσας στή παθινική φιλολογία - έλληνικές λέξεις στό Ταλμούδ - ή λέξη «πεσόδος».

Όρισμένα κοινά σημεία στήν Ιστορία τού 'Έλληνικου 'Εθνους και τού Λαού τού 'Ισραήλ, πού έχουν σχέση μέ τήν ταυτότητα τού κάθε λαού και τόν δύσκολο άγώνα νά διατηρήθει αυτή τή ταυτότητα, παρά τίς άντιξότητες, ή συνύπαρξη μας στόν ίδιο γεωγραφικό χώρο· έντονα στοιχεία πού θά έπρεπε νά μᾶς φέρουν κοντά, σε μά σχέση θαθείσας φιλίας και κατανόησης. Παρόλα αυτά παρατηρούμε στόν τόπο μας, τήν έμφανιση μᾶς υποπτης φιλολογίας, ή όποια έπιδιώκει νά δημιουργήσει τεχνικά, ένα άντισματικό κλίμα.

Έδω και τρεις δεκατίες, τό 'Ισραήλ, σάν λαός και σάν τόπος, δρίσκονται στό κέντρο τού ζωηρού ένδιαφέροντος τής Ιστορίας τού κόσμου. Ή προφητεία τού 'Ιεζεκιήλ (κεφ. 37) γιά τό σύναγμα και τό ζωντάνεμα τών Ξεραμένων όστών, έπαληθεύτηκε κι είναι τούτο δείκτη τής ώρας τής συνάθροισης όλων τών λαών, γιά όσους δέχονται τό μήνυμα τής Βίθου και τήν πραγματικότητα τής Ιστορίας.

Χωρίς προκατάληψη πολιτιστικού σωθινισμού, θά ήταν σκόπιμο νά σημειώσουμε ότι οι καρποί τού διαλόγου μεταξύ τών 'Ιουδαίων και τών 'Έλληνων, υπήρξαν σημαντικοί γιά ολη τήν άνθρωποτήτα. Η Ιουδαική πνευματικότητα, ή όποια έκφραστηκε μέσα άπο τήν θιβλική πίστη σ' έναν μοναδικό, ύπερθρατικό και προσωπικό Θεό, τόν 'Ιαθέ, ή όποιος έπλασε τόν άνθρωπο «κατ' εικόνα και άμοιωσιν» του, σέ άντιθεση μέ τίς ποικίλες πίστες στό πλήθος τών ειδώλων, είχε συμβάλλει άποφασιστικά στήν άναπτυξη τής Ισέας τής άξιοπρεπειας και

της μοναδικότητας του άνθρωπινου προσώπου και στήν άποδέσμευση της άνθρωπινης υπαρξης από την άλλοτριωτική επίδραση των πρωτόγονων θρησκευτικών συστημάτων.

Ο προφητισμός, από την άλλη μεριά, ως πνευματικό και κοινωνικό κίνημα στήν ιουδαικούντητα, ύπηρξε άναμφι-βολα, κατεξοχήν αύθεντική κραυγή, με την όποια είχε διαδηλωθεί, για πρώτη φορά στήν Ιστορία, η άπαιτηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού των κοινωνικών δικαιωμάτων του άνθρωπου, ως θεμελιακή προυπόθεσης για την έπικράτηση της Ειρήνης.

Αύτά τα δύο θεμελιώδη στοιχεία του ιουδαισμού, άνακεφαλαιώμενα στη διδαχή του Ιησού, μαζί με την Έλληνική Αισθητική, πού πρόσθαλε τίς έννοιες του κάλλους και της άρμονίας, καθώς και ό φιλοσοφικός στοχασμός, πού άνθισε στον Έλληνικό χώρο, ως διεργασία άνιχνευσης της Αιτίας των πραγμάτων και ως έρευνα τών πηγών της γνώσης (Έπιστημαλογία), ύπηρξαν τά θεμέλια του Εύρωπαικού πολιτισμού.

Η Έλληνα ουδαίκη πολιτιστική παρουσία, άποτέλεσε τή μήτρα του Εύρωπαικού Ούμανισμού και της Εύρωπαικής έπιστημης.

Τέλος, στήν περίοδο του δυτικευρωπαϊκού Μεσαίωνα, ή άναβιση από τη μιά μεριά, φιλοσοφικών άρχων τών Πυθαγοριών, τών Νεοπλατωνικών και της Μεθοδολογίας τών άρχαιο-ελληνικών μυστηρίων (Έλευσινών, Όρφικών κ.λ.π.), και άπο την άλλη, ή ταυτόχρονη καλλιέργεια τής μυστικιστικής παράδοσης της ιουδαϊκής Καμπαλά, σέ μικρές καταρχήν όμδες έλευθερων στοχαστών συνέθαλαν στήν προετοιμασία τών φαινομένων τής Αναγέννησης, της Μεταρρύθμισης και τών άλλων άλλαγων πού σημάδεψαν τήν παραπέρα πορεία και έξελιξη του Δυτικού Κόσμου.

Ο διάλογος μεταξύ Ισραήλ και Ελλήνων πού άρχισε μέ πολλές έλπιδες μπορεί και σήμερα νά άναπτυχθεί. Η όμιλα αύτη, άποτελεί μιά έλαχιστη προπτάθεια, ένα άσημαντο λιθαράκι μέ τόν παραπάνω στόχο.-

- Γιά τήν όμιλα αύτή χρησιμοποιήθηκαν σάν θοηθήματα τά έξης:
1) Ν. Λουθαρί «Ιστορία τής φιλοσοφίας», Α. τόμος. «Έκδ. Έλευθερουδάκη».
2) Τσέλλερ - Νέστλε «Ιστορία τής Ελληνικής Φιλοσοφίας» έκδ. 1942.
3) Μπ. Σιμπή «Η Φλεγόμενη Βάτος».
4) Γ. Ζωγράφακή «Μπαρόύχ Σιμπή».
5) Μ.Β.Σλίνικ «Ο Θριάμβος τού Θεού στόν κόσμο».
6) Πληροφορίες από τεύχη του περιοδικού «Ιαραχλινά Νέα».
7) Η εισήγηση τού Δρα Αλεξάνδρου Λαπαδερού στή Διορθόδοξη Διάσκεψη μέ θέμα τήν λειτουργική Διακονία τής Έκκλησίας 1979.-

Γιώργος Δοῦδος. Γεννήθηκε στή Νάουσα τό 1949. Δικηγόρος άπ' το 1975, στήν άρχή στό Πρωτοδικείο Βέροιας, το 1983 μετατέθηκε στή Θεσσαλονίκης. Παρακολούθησε μεταπτυχιακά μαθήματα Ποινικού Δικαίου στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκη. Νομικές έργασίες του δημοσιεύθηκαν στό περιοδικό «Άρμενό-πουλος». «Εχει δώσει διαλέξεις στή Θεσσαλονίκη, στή Νάουσα, Βέροια και άλλοι.

Έργασίες του πάνω σέ θέματα νεώτερου πολιτισμού τού τόπου και γενικού προβληματισμού: «Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης, πλησίασμα στόν κόσμο του», «Τά άνθρωπα δικαιώματα και τό έργο τής Διεθνούς Άμνηστίας», «Τό δημοτικό Τραγούδι τής Νάουσας», «Ζητήματα Νεοελληνικής ταυτότητας», «Η ήδος πρός τό Φώς, παρουσίαση τού ποιήματος τού Άρνολντ» τό Φώς τής Άσίας», «Η Όρθοδοξία τού σημερα» κ.ά.

Διατέλεσε μέλος τής διοίκησης τού Δικηγορικού Συλλόγου Βέροιας και είναι μέλος τής Έλληνικής Έπιτροπής Διεθνούς Άμνηστίας

Από τήν έπιμνημόσυνη δέηση. Στό μέσον ό ύπουργός Παιδείας κ. Απ. Κακλαμάνης.

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Πραγματοποιήθηκε τήν Κυριακή 10 Απριλίου 1983, ύπό τήν αιγίδα και όργανωση τής Ισραηλιτικής Κοινότητος Αθηνών, έπιμνημόσυνη δέηση στήν μνήμη τών Εβραίων Ελλήνων πολιτών, πού ήταν μεταξύ τών 6.000.000 θυμάτων τής ναζιστικής θηριωδίας.

Η έκδήλωση έλαβε χώρα στό μνημείο θυμάτων ναζισμού στό Ισραηλιτικό τμήμα τού Γ' Νεκροταφείου τής Αθήνας, Κοκκινιά.

Μετά τήν έπιμνημόσυνη δέηση, πού έψαλε ό Σοφολογιώτας Ραθβίνος τής Αθήνας κ. Ιακώβ Αράρ, μίλησε για τό νόμα τής έπετειου ή Κα Ρασέλ Ραφαήλ και άκολούθησε κατάθεση στεφανών από πολιτειακούς φορεις, όργανισμούς και οργανώσεις.

Η έκδήλωση, πού έκλεισε μέ ένός λεπτού σιγή στήν μνήμη τών άθων θυμάτων, γίνεται κάθε χρόνο τήν ήμέρα τής έπετειου τής έξέγερσης τού Γκέττο τής Βαρσοβίας και άποτελεί άφ' ένός άποτισμό φόρου τιμῆς στά τραγικά θύματα τών ναζιστικών «έγκληματών πολέμου», και άφ' έτέρου προσπάθεια νά διατηρηθεί ζωντανή ή άναμνηση τού τρομερού γεγονότος, πού έπληξε πέρα από τήν Εβραική τήν άνθρωπη φύση στό σύνολο τής, με στόχο πάντα νά προλάβουμε τήν έπαναληψη μάς άναλογης τραγωδίας στό μέλλον.

Τίμησαν με τήν παρουσία τους: Ό ύπουργός Παιδείας κ. Απόστολος Κακλαμάνης, σάν έκπροσωπος τής Έλληνικής Κυβέρνησης, πού κατέθεσε στεφάνη, ό Αντιπρόδερος τής Βουλής κ. Παναγιώτης Κρητικός, ό Πρέσβης τής Ομοσπονδίας Ακής Γερμανίας κ. Χέλμουτ Σίγκριστ, ό Διπλωματικός Αντιπρόσωπος τού Ισραήλ Πρεσβευτής κ. Γιεχέσκελ Μπαρνέα, οι θουλευτές, τής Νέας Δημοκρατίας κ. Μιλτιάδης Εβερτ και τού ΚΟ. ΔΗ. ΣΟ κ. Γεώργιος Πλυτάς, ό Αντιδήμαρχος Αθηναίων κ. Τρύφων Αθανασόπουλος, δημοσιογράφοι, ομηροι ναζιστικών στρατοπέδων πού διασώθηκαν, συγγενεῖς και φίλοι τών θυμάτων και πλήθος κόσμου. Τήν έκδήλωση κάλυψαν τά τηλεοπτικά συνεργεία τής EPT 1 και EPT 2.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

A. Η ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΩΝ

"Οτε οι Ένετοί περί τό 1210 μ.Χ. δριστικῶν παρέμειναν ἐν Κρήτῃ, ἀρκετοὶ Εβραῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τάς πόλεις τῆς νῆσου, ὅπως καὶ εἰς λοιπὰς Ἐνετικάς κτήσεις.

"Ητο τότε ἡ σκοτεινὴ τοῦ Μεσαίωνος ἐποχὴ, καθ' ἥν ὁ θρησκευτικὸς φανατισμός καὶ ἡ ἀχαλίνωτος μισαλλοδοξία εὕρισκε τά μᾶλλον πρόχειρα καὶ ἀκίνδυνα θύματα εἰς τὴν περιφρονημένην καὶ πανταχοῦ καταδικομένην αὐτὴν φυλήν.

Οἱ ἀδιάκοποι διώγμοι, οἱ καθ' ἡμέραν ὄνειδισμοί καὶ περιφρονήσεις καὶ αἱ ἄγριαι ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Εβραίων ἔχαλύθδωσαν οὕτως εἰτεν τάς ψυχάς των καταδικομένων, καὶ προσέδωκαν τὴν ἀξιοθαύμαστὸν ἔκεινη καρτερίαν καὶ ἀντοχήν, ἀτίνα κατέστησαν τὴν φυλὴν αὐτὴν Ικανήν νά ἀνθίσταται τελεσφόρως καὶ νά διατηρῇ μετά τοῦ πατρίου θρησκεύματος τὴν φυλετικήν ὑπόστασι καὶ τὸν ιδιάζοντα χαρακτήρα ἀναλοικωτῶν ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων καὶ τῶν περιπετειῶν εἰς τάς χώρας τῆς ἔξορίας, ὅπου ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐπίστευον ὅτι τοὺς διεσκόρπισεν.

Οἱ ἐν Κρήτῃ, ὑπό τὴν προστασιάν τοῦ Ἐνετικοῦ λέοντος ἀποκήσαντες Ἰουδαῖοι ἐπεδόθησαν μετά τῆς συνήθους αὐτῶν εὐφυίας καὶ δραστηρότητος εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ τάς χρηματικάς ἐργασίας, εἰς τά ἔργα δῆλ. ἐκεῖνα, τά ὅποια ἦσαν μὲν ἀνέκαθεν ἀγαπητά εἰς αὐτούς, εὔρισκον δέ ἐξ ἄλλου καὶ ἐλευθερίαν τινὰ καὶ προστασίαν εἰς τὴν ἔξασκησιν αὐτῶν.

Ἡ Ἐνετικὴ Κυβέρνησις ἡνέχθη τούς Εβραίους καὶ ὀπωδήποτε ἐπροστάτευσεν αὐτούς ἐν Κρήτῃ ἀλλά πάντοτε ὑπό τούς περιορισμούς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν γενικοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τάς χώρας τῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἐνετοί, λαός ἐμπόρων καὶ πολιτικῶν, κατενόησαν τὴν χρησιμότητα τῆς φυλῆς αὐτῆς εἰς τὴν ἐμπορικήν καὶ πλουτολογικήν ἀνάπτυξιν τῶν ἀποικιῶν των, ἐνέπνευσαν τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τά Εβραικά κεφάλαια, καὶ προσείλκυσαν αὐτά εἰς τάς ίδιας κτήσεις, ὅπου σημαντικόν ὅφελος ἦδυναντο νά προσπορίζονται ἐξ αὐτῶν.

Κατά τὸν πρῶτον αἰώνα τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐνετοκρατίας ἐλαχίστας περὶ αὐτῶν ἔχομεν μέχρι τοῦδε εἰδῆσεις. Φαίνεται ὅτι μόνον ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη πρός τὴν Ἐνετικήν Δημοκρατίαν ἐν τῷ ἀρθρῷ 22 ὁρίζεται οἱ μουρτεμένοι (οἱ ἐπαναστάται) οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χαλκιάδες νά ὑπορροῦν κατοικίου ὅπου ἀν ἡθελήσωσιν (1). 'Ο λόγος, δι' ὅν δὲ Καλλέργης ἐξεβίᾳζε τὴν παραχώρων ταύτην, ἡτο, ὡς φαίνεται, ὅτι ἐθέωρει χρησίμους τούς Εβραίους νά ἔλθωσι καὶ εἰς τάς ἐπαρχίας χάριν ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ νά φέρωσιν ἔκει καὶ τά χρήματικά των κεφάλαια. Ἐν ώδις ὁ Καλλέργης διά τοῦ ἀρθρου αὐτοῦ ἐφαίνετο προστατεύων τούς Εβραίους, εἰς τό ἀμέσως ἐπόμενον 23 ἐπέτυχε «νά μή πληρωθῶσι τά δίκαια τῶν παροίκων τῆς Κοινότητας τῶν καθβαλαρίων καὶ τῶν Εβραίων τὸν καιρόν ὅπου ἦσαν μουρτεμένοι», ἡτοι νά χαρισθῶσιν εἰς τοὺς δουλοπαροίκους τά φεουδαλικά τέλη πρός τὸ Δημόσιον καὶ τούς Φεουδάρχες καὶ οἱ τόκοι τῶν χρημάτων πρός τούς Εβραίους, ἐφ' ὅσον χρόνον διήρκεσεν ἡ ἐπανάστασις, ἡτοι ἐπί 17 ὥλα ἔτη (1282 – 1299) καὶ τό κεφάλαιον δέ νά μή ζητηθῇ εἰμήν μετά δύο ἔτη καὶ τότε οὐχί ἀναγκαστικῶς ἀλλά μέ ἀγάπην.(2)

תמונה הרב מושב בא קר' ט

ΓΙΩΣΕΦ ΕΒΛΑΓΩΝ: Αρχιραββίνος Κρήτης.

'Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπίσημων εἰδήσεων μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι πρό πολλοῦ θά ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τάς πόλεις τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι ἐδάνειζον χρήματα εἰς τάς πόλεις τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι ἐδάνειζον χρήματα εἰς τούς ἐγχωρίους.

Μετά τὴν συνθήκην τοῦ Καλλέργη κατώκησαν Ἰουδαῖοι τινες καὶ εἰς τάς ἐπαρχίας, γνωρίζομεν δέ ἐκ μεταγενεστέρων εἰδήσεων ὅτι κατώκουν τινές εἰς τό Καινούργιον Καστέλλη τῆς Μεσαρᾶς καὶ πιθανῶς εἰς τό Καστέλλη Μονοφάται (BONIFACIO) καὶ εἰς τό Καστέλλη τοῦ Μυλοποτάμου.

Οἱ περιορισμοί εἰς τούς ὅποιους πανταχοῦ σχεδόν ὑπέκειντο οἱ Εβραῖοι κατά τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ δή καὶ εἰς Κρήτην ἦσαν περίπου οι ἔξης:

"Ησαν ὑποχρεωμένοι νά κατοικῶσιν εἰς ὠρισμένον καὶ κενωρισμένον διαμέρισμα τῆς πόλεως τῆς Εθραϊκῆς (JBDEC-►

CA, GHETTO) ή όποια ήτο περίκλειστος, καί καθ' έκάστην έσπέραν έκλειν ή μόνη πύλη ή ἄγουσα εἰς αὐτήν. Ἐντός τῆς Ἐθραικῆς ὑπῆρχεν ή συναγάγη των, καί ἐδώ είχον τάς οἰκίας καὶ τά ἔργαστήρια αὐτῶν οἱ Ἐθραῖοι, ἀπαγορευομένου νά κατοικῶσιν ἢ νά ἔχωσιν ἔργαστήρια ἑκτός αὐτῆς.

Ἐστεροῦντο συνήθως τοῦ δικαιώματος τῆς ἑγγείου κτήσεως ἑκτός τῆς Ἐθραικῆς, καί ἀν δέ ποτέ ἐγίνοντο κύριοι ἀκινήτου περιουσίας ἑκτός αὐτῆς, ταχέως ἀνενεοῦτο ὁ περιορισμός αὐτός καὶ ὑποχρεούντο νά πωλήσωσιν πάλιν αὐτήν.

Ἐν Ρεθύμνῃ λ.χ. μέ τὸν καιρὸν καὶ κατ' ὅλιγον οἱ Ἐθραῖοι είχον ἔξελθει τῆς Ἐθραικῆς, καὶ είχον καταλάβει μέρος τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πλατείας ἔχοντες ἐκεῖ καταστήματα καὶ ἀποθήκας, εἰς τρόπον ὥστε ἀπέκλεισαν σχεδόν τούς ἄλλους. Καταμηνύθεντος τοῦ πράγματος εἰς τὴν κεντρικήν Κυθέρην, στέλλει αὐτῇ διαταγὴν εἰς τὸν Ρέκτωρα (Νομάρχην) Ρεθύμνης κατά τὸ 1412 νά τούς ἑκδώξει ἐκεῖθεν, νά τούς ὑποχρεώσῃ νά περιορισθῶσιν ἐντός τῆς Ἐθραικῆς των, ὅπως γίνεται καὶ εἰς Χάνδακα καὶ Χανία (3).

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐστεροῦντο παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος μή δυνάμενοι νά ἀναμειγνύωνται παντάπασιν εἰς τὰ τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας μόνον τά βάρη ἡσαν ὑποχρεωμένοι νά συμμερίζωνται.

Πολλαχοῦ καὶ δῆ καὶ εἰς τάς Ἐνετικάς κτήσεις ἡσαν ὑποχρεωμένοι νά φέρωσιν πάντοτε διακριτικὸν τι σημείον, τό ὅποιον ἦτο συνήθως ἐν Ο εἰς μέγεθος συνήθους ἄρτου ἐπερραμένον ἐπὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ ἐνδύματος. Διά τούς ἐν Κρήτῃ ὅμως Ἰουδαίους τὸ πρᾶγμα δέν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Καὶ αὐτοὶ μὲν ἡσαν οἱ ἐπίσημοι περιορισμοί εἰς τούς ὁποίους οἱ Ἐθραῖοι ὑπεβάλλοντο ὑπό τῆς Πολιτείας. Ἀλλά τά χειρότερα δι' αὐτοὺς ἡσαν ὅσα ἑκτός τοῦ νόμου ἐπασχον, ἦτοι ἡ περιφρόνησις, αἱ ὑθρεῖς καὶ οἱ ἄλλοι ἑξευτελισμοί, τά ὅποια ἐφεύρισκεν ὁ ἀκμάῶν καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐν μέρει καὶ κατόπιν θρησκευτικός φανατισμός, καὶ τά ὅποια ἦ καθίστων εἰς αὐτούς ἀθιλον τὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἡνάγκαζον νά φεύγωσιν ἀλλαχοῦ, ὅπου δέν θά εύρισκον συνήθως καλυτέραν ὑποδοχήν, ἢ τούς ἔκαμνε νά καταφεύγωσιν εἰς ἱκεσίας καὶ ἀκόμη συνηθέστερον καὶ τελεσφερώτερον νά ἔξαγοράζωσι διά χρημάτων τό δικαίωμα τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας των καὶ ἐνίστε τῆς ζωῆς των.

Ἐχομεν ἐκ τοῦ ἔτους 1387 διάταγμα τῆς Ἐνετικῆς κυνθερνήσεως πρὸς τάς ἐν Κερκύρᾳ ἀρχάς περὶ τῶν ἐκεῖ Ἐθραίων, ὅπου ἐπασχον φαίνεται τά πάνδεινα. Παρόμοιά του τίνα δέν θεῖειπον ἐννοεῖται, καὶ ἀπό τάς ἄλλας Ἐνετικάς ἀποικίας καὶ δῆ καὶ τὴν Κρήτην, δι' οἱ καὶ παραβέτομεν περιλήψιν τοῦ περιεργού καὶ λίγον ἐνδεικτικοῦ ἔγγραφου. (4)

«Ἡ Ἐνετική Κυθέρησις διατάσσει να μή ὑποχλώνται ὑπό τῶν ἡμετέρων Νομαρχῶν ἢ ἄλλων ὑπαλλήλων οἱ Ἐθραῖοι εἰς τά νεκροταφεῖα των ἦτο νά μήν ἰδρύεται ἐκεῖ ἡ ἀγχόνη καὶ νά μή θανατώνωνται ἐκεῖ οἱ λησταί καὶ ἄλλοι κακούργοι.

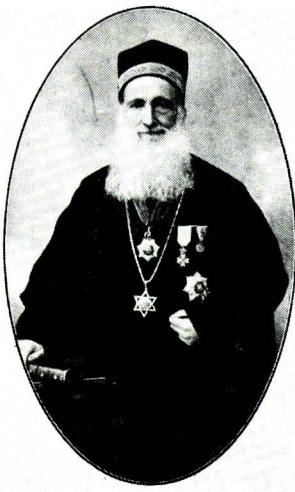
Νά μή ἀναγκάζωσι τούς Ἐθραίους νά γίνωνται δῆμοι, η νά φυλάττωσι τούς καταδικασμένους.

Νά μή τούς ὑποχρεώνωσι νά παρουσιάζωνται εἰς τά δικαστήρια κατά τάς ἡμέρας τῶν ἐορτῶν των, εἰμήν ἐν μεγάλῃ ἀνάγκῃ.

Νά μή ἐπιθαρύνωνται μέ περισσότερα βάρη εἰς τὴν ἔξαρτυσιν αλερῶν καὶ ἄλλων πλοιών τοῦ δημοσίου, νά μή ὑποχρεούνται νά δανείζωσι τάς κλίνας των ἢ τά ζῶα των ἢ ἄλλα πράγματα ιδικά των, τά ὅποια εἶναι χρήσιμα εἰς αὐτούς καὶ τάς οἰκογενείας των.

Νά μή ἐκτελώσι φυλακάς (θάρδιες) περισσότερας τῶν τεσσάρων κατ' ἔτος, καὶ νά τάς ἐκτελώσι κατά τόν ὕδιον τρόπον, καθ' ὄν καὶ οἱ χριστιανοί. Νά ἔκαολουθωσι νά φέρωσι τό διακριτικόν σημείον ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ ἄλλαχοῦ, ὅπως ἀρχαιοθεν εἴθισται, οἱ δέν Ρέκτωρες νά φροντίζωσιν, ώστε ἡ συνήθεια αὐτῆς νά τηρηται.

Πρός τούτοις ἐπειδή οἱ Ἰουδαῖοι ὑπάρχει ἀρχαίοθεν συνήθεια νά λιθοβολῶνται κατά τίνας ἡμέρας τοῦ ἔτους ἀπό τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα ὑπό δημοσίων ὑπαλλήλων, οἱ ὅποιοι διά τούτου τοῦ μέσου σκοποῦντι νά ἐκβιάζωσι αὐτούς νά δίδωσι χρήματα, πράγμα τό ὅποιον ἀντιθίσει εἰς πᾶσαν φιλανθρωπίαν, διατάσσομεν εἰς τό ἔξης νά μή λιθοβολῶνται οἱ Ἰουδαῖοι ὑπό χριστιανῶν εἴτε ὑπαλλήλων εἴτε μή, εἴτε νύκτα εἴτε ἡμέραν παρά μετρίων καὶ παρ' ἐκείνων μόνον, οἱ ὅποιοι ἀρχαίοθεν τό συνειθίζον καὶ μόνον

ΤΑΝΑΣΣΟΣ ΜΙΜΗΣ ΣΜΗΝΥΜΗΣ ΒΑΒΡΑΚΙΩΝ

ΑΒΡΑΑΜ ΕΒΛΑΓΩΝ: 'Υιός τοῦ Γιωσέφ Ἐθλαγών, τελευταῖος Ραθβίνος τῶν Χανίων. Συνελήφθη ὑπό τῶν Γερμανῶν στὴν κατοχή. (Από τὴν Συλλογὴ τοῦ Ἐθραικοῦ Μουσείου.)

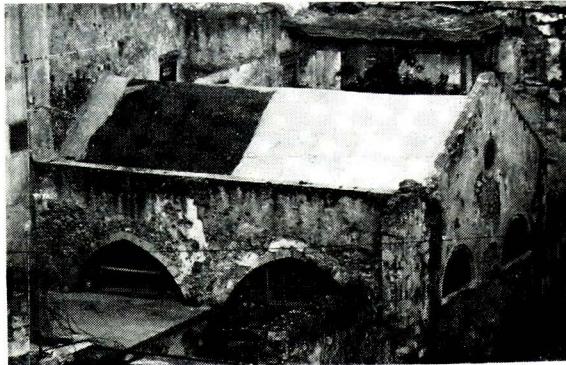
κατ' ἐκείνας τάς ὥρας, καθ' ὅς λιτανεῖαι διά τῆς Ἐθραικῆς κατά τὴν συνήθειαν καὶ τὴν πότιν τῶν Γραικῶν».

Ἡ Ἐνετική Κυθέρησις φαίνεται ὅτι ἐθεώρησεν ἀδύνατον ἔνεκα τῆς πολυχρονίου συνήθειας τὴν τελείαν ἐκρίζων τοῦ κακοῦ καὶ μόνον εἰς τούς ὑπαλλήλους τῆς, οἱ ὅποιοι τό ἐκαμμον πρός χρηματισμόν, ἀπηγόρευσε νά λαμβάνωσι μέρος, ἐπέτρεψε δέ εἰς τόν φανατικόν ὅχλον νά ἐκτελῇ τόν εὔσεβη αὐτόν πετροβολισμόν κατά τάς ὥρας, καθ' ὅς διήρχοντο αἱ λιτανεῖαι τῶν Ὁρθοδόξων πλησίον τῆς Ἐθραικῆς, διά νά μή προσκρούσῃ εἰς τό θρησκευτικόν αἰσθημα τῶν εὐλαβῶν Κερκυραίων ὑπηρκόν, ἀπαγορεύουσα τόσον θεάρεστον ἔργον κατά τῶν θασανιστῶν τοῦ Σωτῆρος!

Τά Ἐθραικά νεκροταφεῖα ἡσαν φαίνεται κοινός τόπος θανατικῶν ἐκτελέσεων τῶν καταδικαζομένων κακοποιῶν, καὶ πιθανῶς ἐκεῖ ἐθάπτοντο μετά τὴν ἐκτέλεσιν. Τό πράγμα ὑπονοεῖται καὶ ἐν τῶν ἔξης στίχων τοῦ Κρητός στίχουρογού Στεφάνου Σαχλίκη, κατά τῆς περιβοήτου κατά τὴν ἐποχήν του πολιτικῆς Κουταγώνταινας (περὶ τό 1450).

«Ολοὶ τῆς Ποθοζουτζούνιά ὅλοι πομπεύετε την, παντοῦ τὴν διαλαλήσετε καὶ κουμουδέψετε την, τῆς τῆς Αφεντιά τὴν θάλετε καὶ μαντατέψετε την, καὶ τῆς τῶν Ἐθραίων τά μνήματα ὑπάτε θάψετε την (5)

Πολλαχόθεν είναι μεμαρτυρημένον, ὅτι πολλαχοῦ καὶ κατά διαφόρους ἐποχάς οἱ Ἐθραῖοι ὑπεχρεούντο νά ἐκτελῶσι χρέη δημίων καὶ θασανιστῶν τῶν καταδικαζομένων. Τήν μεσαιωνικήν ταύτην συνήθειαν ἡκολούθησαν κατόπιν καὶ οἱ Τούρκοι ἀναγκάζοντες τούς Ἐθραίους νά ἐκτελῶσι κατά τρόπον πολλάκις σκληρόν τάς κατά τῶν χριστιανῶν θανατικάς ἀποφάσεις, καὶ νά πομπεύωσιν ἐπειτα τά πτώματα. Τοιαῦτα παραδείγματα ἔχομεν ίδιας κατά τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Τό πράγμα ἔγινετο θεβαίως κατ' ἀνάγκη ὡς τά πολλά, καὶ οὐχί πάντοτε ἐξ ίδιας προαιρέσεως καὶ ἐξ ἀντιχριστιανικοῦ αἰσθήματος, ὅπως συνήθως λέγεται καὶ πιστεύεται. «Οτι μέ τὴν πολυχρονίον συνήθειαν θά ἐγένετο καὶ ἔξις οὐχί πάντοτε δυσάρεστος, δέν είναι ἀπίθανον, ἀν μάλιστα σκεφθώμεν, ὅτι δέν ἐλειπον καὶ λόγοι δυσαρεσκείας κατά τῶν Χριστιανῶν, καὶ ὅτι καὶ οἱ Ἐθραῖοι δέν θά ἡσαν καὶ αὐτοί ἀπηλλαγμένοι τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας ἐναντίον τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου, κατά τοῦ ὅποιου θά είχον ἀφορμάς μίσους καὶ μνησικακίας.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ: Χανιά. Έρειπα της Συναγωγής (σύγχρονη έποχη). (*Από τή Συλλογή του Έθραικου Μουσείου*). **ΔΕΞΙΑ:** Κρήτη. Έθραική οικογένεια άρχες 20ού αιώνα. (*Από τή Συλλογή του Έθραικου Μουσείου*).

"Αλλως τε οι Έθραιοι παντοῦ καὶ πάντοτε λόγῳ ιδίου συμφέροντος ἐκολάκευσαν τούς κρατοῦντας καὶ ὁ ζῆλος, ὃν ἐπεδεικνύον πολλάκις περὶ τάς ἑκτελέσεις, εἶχε σκοπόν νά ἐλκύσῃ τὴν εὐνοιαν τῶν ισχυρῶν τῆς ἡμέρας.

Β.ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΙΣΦΟΡΑΙ, ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ

Τά βάρη, δ' ὧν ἐπεφορτίζοντο οἱ ἐν Κρήτῃ Ἰουδαῖοι ἥσαν πολλά καὶ ἔνιστε, φαίνεται, κατήντων δυσθάστακτα. Ἐπλήρωνον ὠρισμένον ποσόν χρημάτων κατ' ἔτος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Τὸ ποσόν ὅμως αὐτὸς πολλάκις ἐδιπλασιάζετο ἢ ἐπολλαπλασιάζετο πᾶρουσιαζομένων νέων καὶ ἑκτάκτων ἀναγκῶν τοῦ δημόσιου, οἱ δέ Έθραιοι ἢ ἐπλήρωνον αὐτά ἢ προσεπάθουν διίκεισιν πρεσβειῶν καὶ ἄλλων μέσων νά μετριάζωσι τάς ὑποχρέωσεις αὐτάς. Πάμπολλα ἔχομεν παραδείγματα τοιούτων φορολογιῶν. Μέχρι τοῦ ἔτους 1387(6) οἱ Έθραιοι ἐπλήρωνον χίλια ὑπέρπυρα ἑτησίων· κατά τὸ ἔτος ὅμως ἔκεινο ἡ Ἐνετική Σύγκλητος ἐπί τῇ ἀπλῇ προφάσει ὅτι οἱ ἐν Κρήτῃ Ἰουδαῖοι εἶναι πολλοί καὶ πλουτούσιν ἀνεβίασε τὸν φόρον αὐτῶν εἰς 3500 ὑπέρπυρα. Μετά δύο ἔτη πρεσβεία Ἰουδαίων μετέθη ἐκ Κρήτης εἰς Ἐνετίαν καὶ παραστήσασα ὅτι ὁ φόρος εἶναι καταθλιπτικός ἐπικαλεσθείσα πρός τοῦτο καὶ τὴν μαρτυρίαν τριῶν πρώφηταν Δουκῶν Κρήτης εύρισκομένων ἐν Ἐνετίᾳ κατώρθωσε νά τὸν ὑποθιάσῃ εἰς 2000 ὑπέρπυρα.(2)

Εἰς ἑκάστην ἑκτακτὸν εἰσφοράν διά ναυπηγήσιν στόλου, διά στρατεία, κατασκευὴν δημοσίων ἔργων οἱ Έθραιοι ὑπέχρεούντο νά πληρώνωσι τὸ 1/4 ἢ καὶ μεγαλύτερον ἀκόμη ποσόν.

Κατά τὸ 1403 τὸ παράλιον τείχος τοῦ Χάνδακος τὸ παρά τὴν Έθραικήν κατέρρευσε ἐκ τρικυμίας. Στέλλεται ὅθεν διάταξε Ἐνετικάς νά ἀνοικοδομηθῇ τὸ τείχος, ἐν ἀνάγκῃ καὶ μέ πύργους, τὸ ἥμισυ δέ τῆς δαπάνης αὐτῆς νά καταβάλωσιν οἱ Έθραιοι ἐπειδὴ πολλὰ ὡφελοῦνται μένοντες ἐν Κρήτῃ καὶ ἐπειδὴ αἱ οἰκίαι τῶν κείνων ἔκει ἀπόλησιν. (8)

Τό ἐν τέταρτον τῆς δαπάνης καταβάλλουσιν οἱ Έθραιοι, κατά τὸ 1407 διά τὸν καθαρισμὸν τῆς πόλεως Χάνδακος ἐκ τῶν πολλῶν κοπρώνων, οἱ ὅποιοι ἐπλήρουν τὴν πόλιν καὶ ἐμόλιον αὐτῶν (9) διὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τοῦ λιμένος Ρεθύμνης ὡρίζονται νά πληρώσωσι τὸ ἥμισυ τοῦ.

Καὶ εἰς τάς ἀγγαρείας τῆς πολιχῆς ὑπεβάλλοντο οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Κρήτης, συνήθως ὅμως τὴν ὑποχρέωσιν αὐτήν ἐξηγόραζον διά χρημάτων.

Κατά τὸ 1392 δώδεκα Ἰουδαῖοι καθ' ἐσπέραν ὑπεχρεούντο νά φρουρούσι καθ' ἑκάστην νύκτα τὸ μέρος τοῦ τείχους παρά τὴν Έθραικήν. Μετά τρία ἔτη ἔξαιρούνται ἐπί τῷ ὄρφῳ νά πληρώσωσι τρεῖς χιλιάδας ὑπερπύρων.

"Άλλο εἶδος βάρους τακτικοῦ καὶ συχνότατα ἐπαναλαμβανομένου ἦτο τὸ τῶν δημοσίων ὑποχρεωτικῶν δανειών. Ὁσάκις τὸ Κρητικόν ταμεῖον εύρισκετο εἰς οἰκονομικάς δυσχερείας, ἢ παρουσιάζοντο ἑκτακτοὶ ἀνάγκαι ἀπαιτοῦσαι δημεούσον καταβολήν χρημάτων, καὶ τὸ δημόσιον δέν ἡδύνατο νά ἐπαρκέσῃ, κατέφευγον εἰς τοὺς Έθραιούς, οἱ ὅποιοι ὥφελαν νά χορηγώσωσι τά ἀνάγκαιοντα χρήματα ὑπό τύπον δανείου

καταναγκαστικοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι μέ πολλάς δυσκολίας καὶ κατόπιν πολλοῦ χρόνου καὶ προσπαθειῶν καὶ ἀνευ τόκου κατώρθων νά λάβωσι ὅπισσα τὰ χρήματά των οἱ Έθραιοι, διά νά τα δανείσωσι πάλιν μετ' ὀλίγον χρόνον καὶ οὕτω καθεξῆς. Πολλά τοιαύτα παραδείγματα εύρισκειού θουλόμενος παρά NOIPET μεταξύ τῶν ἐτῶν 1400 - 1452.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰσφορῶν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπλήρωνον, ἐννοεῖται, καὶ τούς τακτικούς φόρους τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων τῶν πρέπει πρός τούτους νά λάθωμεν ὑπὸ όψει τὰ χρήματα κατά τὰ δῶρα τά ὅποια θά ἔδιδον εἰς τούς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ τούς ἄλλους ισχυρούς, διά νά εύρισκωσι τὴν δέουσαν προστασίαν καὶ ύποστριψίν.

Κατά τὸ 1394 οἱ Έθραιοι ἐκδιώκονται ἐξ Ἐνετίας καὶ μεταβαίνουσιν εἰς τάς διαφόρους Ἐνετικάς κτήσεις τὴν Κέρκυραν, Μεθώνην, Κορώνην καὶ Κρήτην φέροντες καὶ τά χρηματικά των κεφάλαια, τά ὅποια ἐπλήρωσαν φόρον εἰσαγωγῆς 2%. (3)

Γ. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ. ΕΜΠΟΡΙΟΝ, ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΧΡΕΩΝ

'Αντι τῶν μεγάλων αὐτῶν φορολογικῶν θαρῶν οἱ Ἰουδαῖοι είχον τὴν ἐλευθερίαν τούς ἐμπορεύεσθαι καὶ τῶν χρηματιστικῶν των ἐπιχειρήσεων, ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τῆς Ἐνετικῆς κυβερνήσεως ἐπαρκῶς οὐχί μόνον ἐν Κρήτῃ, ἀλλά καὶ ἐν τῷ ἔξωτερικῷ κατά πάσης ζημίας.

Κατά τὸ 1407 τὸ ἐμπόρευμα Ἰουδαίου τῆς Κρήτης συνιστάμενον ἐξ 23 θαρελῶν σίνου κατάσχεται ἀδίκως ὑπὸ Γενοάτου τινός, ἡ Κυθερνήσις πουέδει νά τὸν προστατεύσῃ. Κατά τὸ 1411 ἄλλος Ἰουδαίος ἐκ Κρήτης ζημιούταν ὑπὸ Σικελοῦ κατά τά ὕδατα τῆς Ρόδου, ἐπιφορτίζεται δέ ὁ ἐν Σικελίᾳ πρεσβευτής τῆς Ἐνετίας νά ἔξετάσῃ τὴν ὑπόθεσιν καὶ νά προθῇ εἰς τὰ κατάλληλα μέτρα πρός ἀπόζημων τοῦ παθόντος. (72)

Αἱ κύριαι καὶ ἐπικερδεῖς ἐργασίαι τῶν Έθραιών ἐν Κρήτῃ ἥσαν τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ παροχὴ δανείων ἐπί τόκῳ.

Τού ἐμπορίου μετήρχοντο πᾶν εἶδος· εἰσῆγον καὶ ἔξηγον γεωργικά καὶ βιομηχανικά προϊόντα, είχον καταστήματα, ἐν οἷς ἐπώλουν χονδρίκως καὶ λιανικῶς παντός εἰδούς ἐμπορεύματα καὶ ἐκέρδιζον ἀρκετά χάρις εἰς τὸ ἐπιχειρηματικόν καὶ κερδοσκοπικόν πνεῦμα τό διποίον χαρακτηρίζει τὴν φυλήν των. Ἡτο θεβαίως σοθαρόν κώλυμα εἰς τὴν ἐργασίαν των ὃν ταῖς Έθραικαῖς περιορισμός, ἀλλά τό μειονέκτημα τούτο πολλάκις τό ἐξουδετέρων κατά ποικίλους τρόπους ποτέ μέν ἐπί τινα καιρόν παραβαίνοντες τὸν περιορισμόν καὶ ἐπεκτείνοντες τάς ἐργασίας αὐτῶν καὶ ἐκτός τῆς Έθραικῆς, ποτέ δέ συναιταιριζόμενοι μέ ἄλλους μή Έθραιούς.

Τό ἐπιτήδευμα τού ἐμπορομείου μετήρχοντο ἐπίσης ἐπικερδῶς μέχρι τοῦ ἔτους 1433, ὅτε ἀπηγορεύθη εἰς αὐτούς τοῦτο, ἐπό τῷ λόγῳ ὅτι ἡ ἔξασκησις τούτου ἐπρεπε νά ἀφεθῇ εἰς τούς χριστιανούς. (13)

"Άλλο ἐπιτήδευμα ἐπιτρεπόμενον εἰς τούς Ἰουδαίους τῆς Κρήτης καὶ τό ὅποιον ἐξήσκουν πολλοί ἥτο τό τοῦ ιατροῦ

φαίνεται δέ ότι οι λατροί ἀπέλαυνον καὶ προνομιῶν τινων καὶ ἀσυνδοσιῶν, ἀφ' οὐ καὶ ἄλλοι Ἐθραῖοι προσεποιοῦντο τούς λατρούς, ἵνα ἀπολαμβάνωσι τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ λατροῦ. (14)

‘Αλλ’ ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ἐπικερδεστέρα διά τούς Ἰουδαίους τῆς Κρήτης ἔργασία ἡτοῦ ἡ τοῦ τοκιστοῦ. ‘Ἐχοντες οἱ Ἐθραῖοι χρηματικά κεφάλαια σημαντικά, τὰ ὁποῖα είτε ἐφεροῦ ἔξωθεν, ἢ καὶ ἀπέκτησαν ἐν Κρήτῃ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐπικερδῆ αὐτῆν ἐπιχείρησι μετά τῆς ἐπιτηδειότητος ἐκείνης καὶ φαίνεται, καὶ τῆς ἀσυνειδήσιας, ἡ ὁποῖα διακρίνει παντοῦ καὶ πάντοτε τούς τοκογλύφους. Τὸ δῆδαφος τῆς Κρήτης ἡτο προσφορώτατον ἀφ' ἑνὸς πλήρους ἀλευθερία περὶ τὸ τοκίσειν ἐπὶ οἴφῳ δῆποτε τόκω, καὶ ἀφ' ἑτέρου διαρκῆς σχεδόν τενοχώρια οικονομική εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἀποικῶν, οἱ ὁποῖοι δαπανῶντες εἰς ἐπιδείξεις καὶ πολυτελείας ὑπέρ τὰς δυνάμεις κατέφευγον εἰς δάνεια ὑποθήκευοντες τὰ ἔαυτῶν φέουδα καὶ ἐνεχυριάζοντες ὅτι πολύτιμον είχον εἰς τούς δανειστάς Ἐθραίους. Οἱ τοκογλύφοι ἐκμεταλλεύοντες τὴν στενοχωρίαν αὐτῆν τῷ εὐγενῶν ἔδανειζον πολλάκις ἐπὶ τόκῳ 20 καὶ 30%, ἐφ' ὅσον δέ τὰ χρηματικά κεφάλαια τῶν Ἰουδαίων ηὔξανοντο διὰ τῆς κερδοσκοπίας αὐτῆς, ἐπὶ τοσούτον καὶ πρός τοὺς Ἔνετούς ἀποικούς δάνεια ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ κατὰ μικρόν οἱ τιμαροῦχοι Ἐνετοί εὑρέθησαν κατάχρεοι καὶ ὑποχείριοι αὐτοῖς καὶ τὰ ὑπάρχοντά των εἰς τούς ἀνήλεεις τοκιστάς.

Τότε πλέον κατενόησε καὶ Κυθέρηνησις καὶ Ιδιώται τό θάραυρον, εἰς ὃ ἐφέροντο οἱ Ἐνετοί ἀποικοι τό μόνον στήριγμα τῆς Δημοκρατίας ἐν τῇ νήσῳ, καὶ ἡ Κεντρική Κυθέρηνησις ἥρχισε νά λαμβάνη μέτρα περιοριστικά τῆς ἀπληστίας καὶ ἀδικίας τῶν τοκογλύφων. Διά διαφόρων διαταγμάτων κατά τὰς ἀρχὰς τοῦ 15 αἰώνος ὅριζεται τὸ ἀνώτατον ὅριον τοῦ τόκου εἰς 12 καὶ ἄλλοτε εἰς 10% ἐπὶ ποινιάς βαρείας διὰ τὸν παραβάτην ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἔξην ἡ ὑποθήκευσις τῶν τιμαρίων, ἀπαγορεύεται ὁ δανεισμός ἐμπορευμάτων εἰς τοκοφόρα δάνεια, ἡ πώλησις οίου δῆποτε πράγματος ὑπό τοῦ δανειστοῦ εἰς τὸν ὄφειλέτην, καὶ ἄλλαι δολίαι πράξεις, δι' ὧν τὸ ἐφευρετικόν πνεῦμα τῶν τοκογλύφων κατεστρατήγει τάς περὶ παρανόμου τούκου διατάξεις.

‘Αλλ’ ὅτε ἐλαμβάνοντο τά μέτρα ταύτα ἡτο πλέον ἄργα. Ἐπί αἰώνας μείνασι ἀχαλίνωτος ἡ τοκογλυφία είχεν ἐπιτελέσει τό ἔργον της, ἡ δέ θέσις τῶν πλείστων Ἔνετῶν φεουδαρχῶν ἡτο τότος δεινή, ὥστε ἡ ἐπρεπε νά ἐγκαταλείψωσιν οἰκίας καὶ φέουδα εἰς τοὺς Ἐθραίους καὶ νά φύγωσιν ἐκ τῆς νήσου, ἡ νά ριφθωσιν εἰς τάς φυλακάς.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης είχον οἱ Ἰουδαίοι κατορθώσει νά ἔχωσι καὶ τό δικαίωμα τῆς ἔγγειου κτήσεως, μόνον δέ ἀφ' οὐ ἐγένετο καταφανῆς ὁ κίνδυνος νά περιέλθωσι τά φέουδα τῶν Ἔνετῶν εὐγενῶν εἰς τάς χείρας τῶν Ἐθραίων, ἀφορέθη τούτο διά διαταγμάτου τοῦ 1423, ὑποχρεώθησαν δέ νά πωλήσωσιν ὅσα ἀκίντα κατείχον ἐντός προθεσμίας δύο ἑτῶν, ἄλλως τά ἔχανον. (15)

Οὕτως γεννᾶται ἐν Κρήτῃ σοθαρόν ζήτημα χρεῶν. Θά ἡτο μακρόν νά παρακολουθήσωμεν τάς διαφόρους φάσεις τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἐπὶ πεντήκοντα καὶ πλέον ἑτη, καθ' ἄ διηρκεσ φέλγον.

Οἱ φεουδάρχαι συνέρχονται εἰς συνέλευσιν, ἡ ὁποῖα σκεφθείσα ὑποθάλλει εἰς Ἔνετίαν προτάσεις περὶ ἀποκοπῆς χρεῶν ὑπόδηλούσα, ὅτι ἄλλως ἐπίκειται ἐρήμωσις τῆς νήσου διά τῆς φυγῆς τῶν Ἔνετῶν ἀποικών. Οἱ Ἐθραῖοι ἔξ ἄλλου στέλλουσι πρέσβεις εἰς Ἔνετίαν παραπονούμενοι διὰ τὴν κακοπιστίαν τῶν ὄφειλέτων κατά τὸ 1415. Ἡ Ἔνετική Κυθέρηνησις προσκαλεῖ τούς φεουδάρχας νά ἐκλέξωσιν ἀντιπρόσωπους καὶ τούς στείλωσιν εἰς Ἔνετίαν διά νά συζητήσωσι τό ζήτημα.

Ἐν τῷ μεταξύ καταργεῖται ἡ προσωπική κράτησις διά τά χρήσι, καὶ δίδεται μικρά ἀναστολή τῶν ἀπαιτήσεων, ἔως ὅτου κανονισθῇ τό ζήτημα. Ἡ Ἔνετική Κυθέρηνησις διδεῖ διαταγάς νά καταρτισθῇ τριμελής ἐπιτροπεία ἐν τῶν ἐν Κρήτῃ εὐγενῶν ἄλλα μή ὄφειλόντων εἰς τούς Ἐθραίους, ἡ ὁποῖα ἐν συνεργασίᾳ μετά τῶν ἐν Κρήτῃ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Δημοκρατίας νά ἐκπονήσῃ τόν διακονιμόν συμφώνως πρός τάς δόηγιας τάς στελλομένας ἔξ Ἔνετίας. ‘Αλλ’ ἀμέσως ἡ διαταγή αὐτῆ ἀνακαλεῖται, διότι ἐξακριβώθη ὅτι οὐκί τρεῖς ἄλλοι οὐδέ εἰς Ἔνετός εὐγενῆς εύρισκεται ἐν Κρήτῃ μή ὄφειλων εἰς τούς Ἐθραίους. Στέλλονται ὅθεν ἔξ Ἔνετίας τρεῖς Προθλεπτάι διά

τήν ειδικήν αὐτήν ύπηρεσίαν. Αἱ θάσεις, ἐφ' ὧν ἐπρεπε νά ἐργασθῶσιν ἡσαν ἀλέης. Νά ἔκετάσωσιν ἐνός ἐκάστου ὄφειλέτου τήν οικονομικήν κατάστασιν, καὶ ἐξακριθούντες τήν περιουσίαν καὶ τάς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ νά τόν κατατάσσωσιν εἰς μίαν ἐκ τῶν τριών τάξεων, εἰς τάς ὁποῖας ἐπρεπε νά διαιρεθῶσιν οἱ ὄφειλέται καὶ ἀναλόγως τῆς οικονομικῆς θέσεως ἐκάστης τάξεως ἡδίδοντο προθεσμίαι ἀπό πέντε μέχρι εἰκοσί ἑταν πρός ἐξόφλησην τού χρέους κατά δόσεις ἐνιαυσίας καὶ μέ τόν τόκον κατά τό διάστημα αὐτό 5%. Εἰς τούς οικονομικῶς κατεστραμμένους ἡδύνατο ἡ ἐπιτροπεία τῶν χρεῶν νά χαρίση μέρος ἡ καὶ ὀλόκληρον τό χρέος. Ἡ ἐξέλεγξις αὐτή καὶ κατάταξις ὑπῆρξε δυσχερής καὶ ή Κυθέρηνησις ἡναγκάσθη νά παρατείνη ἐπί τίνα ἑτη τό δικαιοδόσιαν τῶν Προθλεπτῶν. Καὶ κατόπιν δέ ἀφ' οὐ ἀνεψιόρησαν χωρὶς νά φαίνεται νά διακανονίσωσι τά πλείστα χρέος, οἱ ἡ Κρήτη ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς Δημοκρατίας ἔλαθον τήν ἐντολήν νά συνεχίσωσι τό διακανονισμόν. Τό ζήτημα αὐτό τῶν χρεῶν ἐξηκολούθησε ὑφιστάμενον ἐπί πολύν ἀκόμη χρόνον καὶ κατά τό 1446 ἡτο ἀκόμη ἀλιτον, καὶ ἐστάλησαν πάλιν δύο Προθλεπτά δι' αὐτό. (77)

Δ. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΜΝΩΝ

Κατά τήν ἐποχή αὐτήν τού φιλέγοντος ζητήματος τῶν χρεῶν καὶ τού φυλετικού ἐρεθισμού τού γεννηθέντος ἐκ τούτου, συνεεθη καὶ τό περιέργον ἐπεισόδιον τής σταυρώσεως τῶν ἀμνῶν. Μίαν πρωιάν δηλ. τοῦ ἔτους 1449 εύρεθησαν πλησίον τῆς Ἐθραίκης τού Χάνδακος ὄρνια κρεμάμενα ἀπό σταυρῶν. Τό πράμα ἐθεωρήθη ἀμέσως ὡς δεινή ὑθρις καὶ ἐμπαιγμός κατά τῆς χριστιανικῆς θρησκείας γενόμενος ὑπό τόν Ἐθραών, οἱ δέ φανατικώτεροι διισχυριζόμενοι ὅτι οι Ἐθραίοι ἐσταύρωσαν τά ἄρνια ἀντί χριστιανοπαΐδων, τούς οἵποιος δένηδύναντο νά ἔχωσιν, κατεβών ζητούντες ἐκδίκησιν καὶ τήν τιμωρίαν τῶν ιεροσύλων.

Μόλις είναι ἀνάγκη νά εἰπωμεν, ὅτι δηλ αὐτή ἡ ιστορία ἡτο ἀπλή κωμωδία καὶ πανούργον τέχνασμα τῶν ὄφειλετῶν γενόμενον σκοπίμως διά νά ἐξεγερθῇ ὁ φανατισμός τού δχλου, καὶ ἐπέλθη καταδίωξις ἡ τουλάχιστον ἐκφοβισμός τῶν Ἐθραίων καὶ ὑποχρήσιων εἰς τό ζήτημα τῶν χρεῶν ἀνεχόμενοι μεγαλύτεραν ἀθαρίσαν ἐκ μέρους τῶν ὄφειλετῶν.

Τό ἀνοσιούργυμα αὐτό τῶν Ἰουδαίων, ὅπως τό ἔχαρακτήρισε τό πλήθος καὶ αἱ ἐπιτόπιοι ἄρχαι, διεμηνύθη ἀμέσως εἰς Ἔνετίαν, ἡ δέ Ἔνετική Κυθέρηνησις τή εἰσηγήσει τοῦ Ἀντωνίου Γραδονίκου είτε πιστεύσασι είτε καὶ προσποιηθείσα διά ἐπίστευσε τό πράγμα πρός κατευνασμόν τοῦ δχλου, ἀποφασίει τήν αὐτόπροταν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων καὶ στέλλει κατεσπευσμένως διαταγάς εἰς Κρήτην νά ἀναζητηθῶσιν οἱ ιερόσυλοι (ἐνονείσται Ἰουδαίοι) καὶ προκηρύπτεται ἀμοιβή δισχιλίων χρυσῶν δουκικῶν, δι' ἑκείνον δοτις ἡθελε δυνηθή νά ἀνακαλύψῃ ἡ καταδείξη τούς δράστας, καὶ δίδεται καὶ ὑπόσχεσις ἀφέσεως τῆς τιμωρίας, ἔά ὁ καταγγείλας ἡτο συνένοχος ἡ συνεργός. Τά δισχιλία δουκάτα θά ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς περιουσίας τῶν ἐνόχων, καὶ ἀν τυχόν δέν ἐπήρκουν αι περιουσίαι τῶν, θά ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς κοινόπτητας τῶν Ἐθραίων. (17)

Τό σχέδιο ἡτο νά δελεασθῇ ἐκ τῆς προκηρυχθείσης ἀμοιβῆς τῶν Ἐθραίων τις καὶ καταδώση ἀλλούς ὡς συνενόχους, ἀλλά δέ ἐπέτυχε, διότι ούδεις τοιούτος παρασουσιάσθη, αἱ δέ γενόμεναι ζητήσεις καὶ ἀνακρίσεις ὑπό τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν δέν δυνηθήσαν νά εύρωσι τίποτε ἐνοχοποιητικόν διά τούς Ἰουδαίους.

Πλήγ τοῦ Ἀντωνίου Γραδονίκου ἐνεργόν μέρος εἰς τόν ἀντιστημόσιον αὐτόν, ἔλαθε καὶ ὁ ἀγώτατος Πατριάρχης Ἔνετίας Λαυρέντιος Ἰουστινιανός, καὶ μάλιστα ὁ φανατικώτατος διώκτης τῶν Ἐθραίων ὁ Συγκλητικός Λουδούθικος Φωσκαρίνης. Τούτου σώζεται μακροτάτη ἐπιστολή (18) πρός τόν Γραδονίκον διά τό ἀνωτέρω ἐπεισόδιον, ἔξακοντίζουσα μύδρους κατά τῶν Ἐθραίων, τῶν ὅποιων διηγείται διάφορα σύγχρονα ἀνασιουργήματα, τήν σταύρωσιν δούλου χριστιανοῦ ἐν Πόντῳ, ιεροσύλιαν χριστιανικοῦ ναοῦ ἐν Ρεθύμνη, σταύρωσιν ἀμνῶν ἐν Ἰταλία κατά τήν Μεγάλην Παρασκευήν (ώστε τόν ἐν Κρήτῃ τέχνασμα δέν ἡτο κάν πρωτότυπον) ὑμέρεις τῶν Ἰουδαίων ἐν τή Συναγωγῇ καὶ ἀναθέματα κατά τού Χριστοῦ ὡς θιαστοῦ ἔχθροῦ τοῦ Θεοῦ καὶ δικαιώματα σταυρωθέντος, καὶ κηρύπτει σταυροφορίαν κατά τού ἀσεβοῦς γένους, οἱ ὁποῖοι «ποτέ μέν ἡσαν υἱοί Θεοῦ, νῦν δέ κύνες».

Οὕτως ἐληξε τό ἐπεισόδιον αὐτό τού ζητήματος τῶν χρεῶν

χωρίς νά φέρει τό προσδοκώμενον άποτέλεσμα, διότι πρός τιμήν των ένετικών άρχων δέν συνελήφθησαν ούδ' έπαθον άθωιοι ἄνθρωποι. 'Επι τέλους μέ τὸν καιρὸν ἐκόπασε καὶ τὸ ζῆτημα τῶν χρεῶν, ἀφ' οὐ πειριώσθησαν δέ κατάτούς διακονισμούς τῶν χρεῶν καὶ σημαντικά κεφάλαια ἰουδαικά, ἀλλά δέ θά ἐψυγα-δένθησαν ἑκτός τῆς Κρήτης, ὅπου θά εὔρισκον ἀσφαλέστε-ρον καὶ ἐπικερδέστερον ἔδαφος πρός κυκλοφορίαν.

Ε. Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ Γ.

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους φαίνεται ὅτι δέν ἔπαισεν ἐντελῶς ή κατά τῶν ἰουδαίων καταφορά καὶ αἱ πρός αὐτούς ἀδικίαι. Ἀπόδειξιν τούτου ἔχομεν ἐγκύκλιον ἐπιστολή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους τοῦ Γ΄ ἀπολυθεῖσαν ἐν ἑτεῖ 1568 πρός τοὺς ἐν Κρήτῃ Ὁρθοδόξους ἔνεκα παραπόνων τῶν Ἐβραίων πρός αὐτὸν. Τὴν παραθέτομεν κατὰ λέξιν καὶ ὡς δεῖγμα ἀληθοῦς χριστι-ανικῆς ἀρετῆς καὶ ὡς ἀντίρροπον πρός τὴν προηγουμένως μνημονεύθεισαν μισαρδοῦσιαν τοῦ Λατίνου Πατριάρχου Ἐνετῆς καὶ τοῦ συγλαϊτοῦ Φωσκαρίνη.

«Μητροφάνης ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίκοπος Κωνσταντινου-πόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ἐπειδὴ οἱ ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ Κρήτῃ εύρισκόμενοι Ἐβραῖοι ἀνέφερον τὴν ήμων μετριότηταί καὶ κατεβόσαν μετά δάκρυων πολλῶν, ὅτι τινές τῶν ἐκεῖστι χριστιανῶν, ποτὲ μέν ἀδίκως καὶ συκοφαντικῶς παραδίδουσιν αὐτούς εἰς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἄρχοντας καὶ αὐθέντας τῆς νήσου ταύτης καὶ διαθολαῖς ἀδί-κοις καὶ παραλόγιοις ζημιοῦσι καὶ ἐνοχλοῦσιν αὐτοῖς, ποτὲ δέ δι' ἑαυτῶν ἐπιτίθενται τούτοις ὄρμη ἀτάκτω καὶ αὐθαδεῖας μεστῆ, καὶ πᾶσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτούς παραλόγως σπουδάζουσι, μισθῶν ἔχειν παρά τῷ πάντων Θεῷ ἐκ τούτων νομίζοντες τούτου χάριν ἡ μετριότης ήμών γράφουσα ἀπο-φαίνεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἵνα, ὅσοι τῶν χριστιανῶν τὰ τοι-αύτα ποιοῦσι, καὶ συκοφαντίας ἀδίκους ρίπτουσι κατ' αὐτῶν ἐπὶ ζημιὰ καὶ ἀπώλειᾳ ἀυτῶν ἀδίκω καὶ παραλόγῳ ὅσοι τε μή ἀρκούμενοι τὴν κρίσει τῶν ἐνδοξοτάτων αὐθεντῶν ἐν τῇ ἐν-δίκῳ θεωρίᾳ αὐτῶν ὄρμῶσιν αὐθαδῶς καὶ ἀνυπεστόλως, καὶ χειραςίαιροις κατ' αὐτῶν, οἱ τοιοῦτοι ὑπάρχωσι ἀφωρισμέ-νοι τῷ Θεῷ Παντοκράτορος καὶ κατηργαμένοι καὶ ἀσυγχ-ρητοι καὶ μετά θάνατον ἀλιτοὶ ή γάρ ἀδικία καὶ συκοφαντία καθ' οὐ ἄν πραχθείν καὶ τελεσθείν ἀδικία ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι, ποτὲ τὸν ἀδικοῦντα εἶναι ἀνένθυνον ἐκ τοῦ προφασίζεσθαι, διὸ ἐπέρδοξον ἡδίκησε καὶ οὐκ εὔσεβη, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Εὐαγγελίοις μηδένα φησὶ διαστι-τέο, μηδὲ συκοφαντήστη, μὴ διαχωρίζων πάντως μηδὲ χώρων διδούς τοῖς εὐσεβέσιν ἀδίκειν τούς ἀλλοτριόφρονας. Οὕτως οὖν γράφοντες διορθώσεως τυχεῖν τά τοιαῦτα βουλόμεθα, ἐφ' ως καὶ τὸ παρόν ἀπελύσαμεν γράμμα, ὥπερ ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ παρρησίᾳ ἀναγνωσθήτω καὶ δηλωθήτω· 'Ἐν ἑτεῖ ζος·' (1568) (19)

"Οτι καὶ οἱ ἰουδαῖοι ἔδιδον ἐνίστε εὐλόγους ἀφορμάς τῆς κατ' αὐτῶν καταφορᾶς, εἰναι καὶ πιθανόν καὶ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἀκολούθων παραδειγμάτων.

Κατά τὸ 1433 στέλλεται ἐξ Ἐνετίστις διαταγὴ πρός τιμωρίαν ἰουδαίου τινός τοῦ Χάνδακος Ὁκταβιανοῦ Μποναγιούτα λε-γομένου, διότι διά μέσουν δολίων καὶ πανουργιῶν είχε πείσει τρεῖς συμβούλους Κρήτης νά πωλώσει τὴν δικαιούσην καὶ τὰ καθήκοντά των ὡς δημοσίων ὑπαλλήλων λαμβάνοντες χρή-ματα καὶ ἀλλὰ δῶρα, αὐτός δέ ἐχρησίμευσεν ὡς μεσίτης τῶν παρανομῶν αὐτῶν προτρέπων πολλούς πολίτας Ἐνετούς εὐγενεῖς καὶ ἀστούς νά δεκάζωσι τούς ὑπαλλήλους λαμβάνων καὶ αὐτός μέρος τῶν παρανόμων κερδῶν.

Κατά τὸ 1453 ἄλλος ἰουδαῖος ἐκ Ρεθύμνης Δαθίδ Μαυρο-γόνατος λεγόμενος μετά τίνος Παπᾶ Λίμα κατεμήνυσαν εἰς Ἐνετικήν Κυβέρνησιν σχεδιαζομένην συνωμοσίαν τοῦ Σήφη Βλαστοῦ καὶ κατέδωκαν τούς συνωμότας, οἱ ὅποιοι καὶ συλ-ληφθέντες ἐθανατώθησαν, ὁ δέ ἰουδαῖος καὶ ὁ Παπᾶς ἀντι-μείφθησαν διά δωρεῶν καὶ συντάξεων αὐτοῖς καὶ οἰάπογονοι τῶν (20).

Καὶ ὁ Πάπας Μαρτίνος Εκατά τὸ 1429 ἔνεκα καταγγελίας τῶν ἐν Σιών μοναχῶν, οἱ οἱ Ἐβραῖοι διά τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Σουλτάνου ἐν Ἱερουσαλήμ ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτῶν τὸν ναΐσκον τοῦ Δαθίδ καὶ τῶν ἀλλων Προφήτῶν ἐκήρυξεν ἐμπορικόν ἀποκλεισμόν κατά τῶν ἰουδαίων (BOYCOTAGE), καὶ ἐπί ποινῇ ἀφορισμοῦ παραγγέλει εἰς τὰ χριστιανικά πλοία τά

μεταβαίνοντα εἰς τὰς χώρας τοῦ Σουλτάνου νά μή δέχωνται ἰουδαίους μηδὲ Ἐβραικά ἐμπορεύματα. Τὴν ἐγκύλιον ταύ-την τοῦ Πάπα στέλλει ἡ Ἐνετική κυβέρνησις καὶ εἰς Κρήτην καὶ διατάσσει ἐπί ποιναῖς αύστηροτάταις νά τηρηται. (21)

ΣΤ. ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΚΡΗΤΗ, ΕΒΡΑΙΩΝ. ΕΜΜΟΝΗ ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑ. ΦΥΓΗ ΑΥΤΩΝ ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ

'Ο ἀριθμός τῶν ἐν Κρήτῃ Ἐβραίων δέν ἡτο καὶ μέγας· ή δύναμις αύτῶν καὶ ἡ σημασία συνίστατο εἰς μεγάλα χρημα-τικά κεφάλαια, τὰ ὅπια ἐκέκτηντο.

Εἰς έκθεσιν τοῦ Νταμούλα (22) τοῦ ἑτους 1571 ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἐβραῖοι τοῦ Χάνδακος ἥσαν 800 ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς πόλεως ὑπερκείμενον τῆς θαλάσσης, όπου είχον οἰκίας καὶ καταστήματα περικαλλῆ. Εἰς δέ τα Χα-νία ἥσαν 300 συνεψιγμένοι πλησίον τῶν προχωμάτων τῆς πόλεως. Περὶ τοῦ Ρεθύμνου δέν κάμνει λόγον, ἀλλ' είναι ἀλλοθεν γνωστόν ὅτι ἥσαν καὶ ἐκεὶ ἀρκετοί, εἰδόμενοι δέ προ-ηγουμένως, ὅτι ἔγινεν ἀνάγκη νά τούς ἐκθάλωσιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πλατείας, τὰ ὅπια εἰχον κατά μικρόν καταλά-βησαν. Ἐπειδὴ δέ ὑπῆρχον τινες καὶ εἰς τάς ἐπαρχίας εἰκάζεται ὅτι κατά τὴν ἐποχήν αὐτήν ὑπέρεβαινον τούς 1500.

Κατά τὴν ἀπογραφήν τῆς Κρήτης τὴν γενομένην κατά τὸ 1627 ἐπί Δουκός Κρήτης Μάρκου Γραδονίκου, ὁ ἀριθμός τῶν Ἐβραίων ἀνδρῶν τῆς νήσου 192725 (23).

Εἰς τούς ἀριθμούς αὐτούς ἐκυμαίνετο ὁ ἰουδαϊκός τῆς Κρήτης πληθυσμός· φαίνεται περιέργον ὅτι δέν ὑπάρχετο σύν τῷ χρόνῳ τούναντίον μάλιστα κατά τὴν τελευταίαν ἀπο-γραφήν τοῦ Γραδονίκου εύρισκεται ἡλαττωμένος. Φαίνεται ὅτι ἡρά ἐνός ὁ χώρος τῶν Ἐβραίκων δέν ἡδύνατο νά χωρήσῃ περισσότερους καὶ ἀφ' ἐπέρον αἱ οἰκονομικαὶ συνθῆται τῆς νήσου κατά τὸν τελευταίον μάλιστα αἰώνα τῆς Ἐνετοκρατίας δέν ἐπέτρεπον τὴν παραμονήν εύρισκοντες ἐπικερδῆ τὴν ἐν Κρήτῃ διαμονήν μετηνάστευον εἰς ἀλλας χώρας.

Ἐξ ἀλλοὶ ἡ κατά τῆς Κρήτης ἐπίθεσι τῶν Τούρκων καὶ ἡ πεισταύδως πάλη μεταξύ της Ενετῶν και Τούρκων περὶ αὐτῆς προεμηνύεται καὶ πειρεμένητο πρό πολλού, δέν ἡτο δέ πλέον ἡ νήσος κατάλληλος κατοικία διά τούς εἰρηνικούς καὶ κερδο-σκόπους ἰουδαίους. Είναι πιθανόν ὅτι οἱ Ἐβραῖοι κατά μικρόν παραλαμβάνοντες τοῦ, τι ἡδύνατο νά σωσωτι ἐκ τῶν περιουσιῶν τῶν ἐγκίαρων κατέλεπον τὸ ἐπικίνδυνον ἡφαίστειον πρίν ἐκραγῇ, καὶ είναι ἡζητά τοῦ οι αἰματηροί ἀγώνες καὶ πολιορ-κία τῶν Κρητικῶν πόλεων κατέλαθον ἐν αὐταῖς Ἐβραίους, καὶ ἔν τοις ἀκόμη τίνες ἀκόμη διάνεχωρησαν τότε.

Αἱ ολίγαι ἐκατοντάδες τῶν Ἐβραίων τῆς Κρήτης ἐπί Τουρ-κοκρατίας και οἱ σήμερον κατοικούντες σχεδόν ἀποκλειστι-κῶς εἰς τὰ Χανιά θά ἡλθον κατόπιν ἔξωθεν, ἀφ' οὐ δριστικῶς ή νήσος ἔμεινεν εἰς τάς κχείρας τῶν Τούρκων.

Οι Ἐβραῖοι καὶ ἐκ τῆς Κρήτης ἐπί Τουρ-κοκρατίας και οἱ σήμερον κατοικούντες σχεδόν ἀποκλειστι-κῶς εἰς τὰ Χανιά θά ἡλθον κατόπιν ἔξωθεν, ἀφ' οὐ δριστικῶς ή νήσος ἔμεινεν εἰς τάς κχείρας τῶν Τούρκων.

Οι Ἐβραῖοι καθ' ὅλην τὴν μακράν διάρκειαν τῆς διαμονῆς τῶν ἐνετίστης διετήρησαν τὰ ἰδιάζοντα τῆς φυλῆς τῶν χαρακτηριστικά, τὴν ἐμφυτον αὐτῶν πρό τὸ ἐμπόριον και τὴν κερδοσκοπίαν ἰκανότητα και κλίσιν και τὴν πρός τὸ πάτριον θρήσκευμα ἀπαρασάλιτον πάτον πίστιν. Ἡ ἀλλα-ξιποτία ἰουδαίου ἡτο τι σπανιώτατον κατ' ἐκείνην τὴν ἐπο-χή. Εἰς δημοτικόν τι φάμα ἀναφέρεται τό βάπτισμα ἰουδαίου πραγματευτοῦ μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του, ὅστις καταλη-φεῖς ὑπό δεινῆς τρικυμίας εἰς τῆς Μπαρμπαργιάς τά μέρη και ἀπικαλεσθεῖς τῆς θοήθειαν τοῦ Χριστοῦ κατά τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου ἐσώθη. (24) Καὶ ἡ δέ λόγους ἐρωτικούς ἀλλα-ξιποτία μάλιστα γυναικῶν δέν ἡτο τι σύνηθες, ὡς φαίνεται. "Ἐν παράδειγμα σώζεται εἰς δημοτικόν Κρητικόν φάμα, ἐν ὧ Ἐβραιοπούλα παρά τὴν κατάραν τῆς μητρός και τὴν λύπην τῶν ἀδελφῶν γίνεται χριστιανή ἔνεκα σφοδροῦ ἔρωτος πρός νέον χριστιανόν. (25)

Τέλος παραθέτομεν τό ἔχης χαριέστατον δημοτικόν φαμά-τιον, τό όποιον μᾶς δεικνύει τὸν πόθον τὸν όπιον θά δι-γγειρε πολλάκις εἰς τὴν καρδίαν νέων χριστιανῶν ἡ ωραιότης Ἐβραΐδος κόρης, (26)

Χριστό μου και νά γίνεντον ἡγ' Ὁθριακή λειθάδι κ' οι γι' Ὁθριοπούλες πέρδικες κ' ἔγω περδικολόγος. νά πάρω τὸ δοξάρι μου τό περδικόν τοῦ περδικόπανό μου (27) νά 'θγαινα νά κυνήγουνε μά σκύλα Ὁθριοπούλλα ποῦ 'τονε δώδεκα χρονώ ἀστραφτερή δροσάτη.

1) Ἀθηνᾶ τομ. ΙΔ. σελ. 324.

2) Αύτοθι σελ. 324 – 325.

‘Η ‘Εθραία πού ἀγάπησε ό Καζαντζάκης

Στο βιβλίο «Ο Άσυμβιθαστος» της Έλενης Καζαντζάκη στερονής ἀγαπημένης τοῦ μεγάλου Ἑλληνα συγγραφέα, ἀναφέρεται ἡ ὑπαρξία ἐπτά γυναικῶν στή ζωή του Ν. Καζαντζάκη. Μεταξύ αὐτῶν είναι καὶ ἡ Ραχήλ Λιπστάιν, τῆς ὄποιας ἔνα μυθιστορηματικό πορτραΐτο παρουσιάζει ὁ Καζαντζάκης στὸ βιβλίο του «Ἀναφορά στὸν Γκρέκο».

2 τοῦ ὄκτωμβρη. Τρεῖς μέρες στὸ Βερολίνο γυρίζω τούς ἀπέραντους μονότονους δρόμους, οἱ καστανιές ἔχουν μαδήσει,

3)NOIRET, DOCYM. INEDITS σελ. 213.

4) NOIRET, σελ. 12.

5)Σαχλίκης Σ. Παπαδημητρίουστιχ. 905 - 908

6) NOIRET σελ. 13.

7)αὐτόθι σελ. 26 - 27.

8)NOIRET143.

9) αὐτόθι 175.

10)αὐτόθι 231.

11) NOIRET, 142.

12)αὐτόθι 179 - 211

13)NOIRETσελ. 359 - 360.

14) αὐτόθι 339 'Ιατρός Ἐθραῖος ἀναφέρεται καὶ παρά Σάθα Μεσσαλῶν. Βιθλ. ΒΙ σελ. 662.

15)NOIRET σελ. 297

16)Πάντα τὰ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν χρεῶν ἔγγραφα εὑρίσκονται παρὰ NOIRET ἀπότοῦ ἑτούς 1405 - 1450.

17)Ολόκληρος ἡ ιστορία τοῦ ἐπεισοδίου εὑρηται εἰς τὴν CRETA SACRA II σελ. 383 - 389.

18)Αὐτόθι.

19)Γεδεών Κανονικά διατάξεις Β'. σελ. 70 - 71. TURCOGRAECIA σελ. 287.

20)CRETA SACRA III 389.

21)NOIRET σελ.329.

22)GEROLA MONUM. BENETI BOL. II σελ. 381.

23)CRETA SACRA II 443

24)Κριάρη Κρητικά δάματα σελ. 214

25)Α. Γανναράκη Κρητικά δάματα σελ. 131

26)Κριάρη Κρητικά δάματα σελ. 260

27)Παρά Κριάρη ὁ στίχος γράφεται, «νά πάρω τὸ τουφέκι μου τὸ περδικόπουλο μου». Ἄλλα τὸ μὲν περδικόπουλο πάντως θά προῆλθεν ἐκ παρακούματος ἀντί τοῦ ὅρθρου περδικόπανο ἢ περδικόφτερο, δι' ὃν συνήθως ἀγρεύονται αἱ πέρδικες, τὸ δέ τουφέκι πιστεύω ὅτι είναι νεωτέρα παραλλαγὴ ἀντί τοῦ δοξάρι ἡ σαίτα, τὸ δποῖον ἀρχικῶς θά εἴχε τὸ ποιημάτιον κατά τὴν ἀρχαιοτέραν του κυκλοφορίαν.

Γ. Ο συγγραφέας ἡταν Ἐφυρος Ἀρχαιοτήτων, ἡ δέ μελέτη δημοσιεύτηκε στὴν Κρητική Στοά τοῦ Ἰω. Δ. Μουρέλλου, Ἡράκλειον Κρήτης 1909.

Ιστορία τῶν Κοινοτήτων τῆς Κρήτης ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ περιοδικό Χρονικά, τεῦχος 39 (Μαΐου 1981)|

ἀγέρας παγωμένος φυσάει, ἡ καρδιά μου πάγωσε. Σέ μια ἀψητή πόρτα είδα σήμερα μὲ μεγάλα γράμματα: «Συνέδριο Ἀναμορφωτῶν τῆς Παιδείας», χιόνιζε, κρύωνα, μπῆκα. Κόσμος πολὺς, δασκάλοι καὶ δασκάλες, ἔψαχνα μὲ τὸ μάτι νά θρω θέση δειπειή ἀεφάνα μιὰ μπλούζα πορτοκαλιά ἔλαψε ώνάμεσα σε γκρίζα καὶ μαύρα σακάκια ὥπως τὸ ἔντομο τραβιέται ἀπό τὸ χρώμα τοῦ λουλουδιού, κίνησα κατά τὴν κοπέλα μὲ τὴν πορτοκαλιά μπλούζα, μιὰ θέση δίπλα τῆς ἡταν λεύτερη, κάθισα. 'Ενας, ἔξαλλος δάσκαλος χειρονομούσε, ξελαργυγίζουνταν, ἔπινε νερό, ήσυχαζε λίγο καὶ ξανάπαιρε φόρα - πῶς ν' ἀλλάξει τὰ σχολικά προγράμματα, πῶς νά σφυροκόπισε μάλι καινούρια γερμανική γενιά πού ν' ἀψφαδεί καὶ τῇ ζωῇ καὶ τῷ θάνατο ' σωτήρας καὶ τούτος, καὶ μάχουνταν καταχώντας τον, νά σώσει τὸν κόσμο.

Στράφηκα κατά τὴ γειτόνισσά μου· τὰ μαλλιά της ἡταν γαλαζόμαρα, τὰ μάτια της τεράστια, μαύρα, ἀμυγδαλάτα, ἡ μύτη λίγο καμπουρωτή, ἀλαφρές πανάδες στὸ πρόσωπο, κι ἡ σάρκα της μελαχρινή σάν παλιό κεχριμπάρι. 'Εσκυψα καὶ τὴ ρώτησα:

- 'Από ποῦ νομίζετε πώς είμαι;

- 'Από τὴ χώρα τοῦ ἡλιου, μοῦ ἀποκρίθηκε καὶ κατακοκκίνισε.

- Ναί, ἀπό τὴ χώρα τοῦ ἡλιου ἐδῶ πλάνταξα· πάμε νά περπατήσουμε λίγο;

- Πάμε.

Στὸ δρόμο, πηδοῦσε, γελοῦσε, ξεφώνιζε, σάν παιδί πού τοῦ δώκαν ἔνα καινούριο παιχνίδακι.

- Μέ λέν Σαρίτα κι είμαι Όθραία καὶ γράφω ποιήματα.

Μπήκαμε σ' ἔνα πάρκο, τὰ πεσμένα κίτρινα φύλλα ἔτριεν κάτω ἀπό τὰ πόδια μας, ὅπιθωσα τὴν ἀπαλάμη μου ἀπάνω στὰ μαλλιά της κι ἡταν ζεστά καὶ μαλακά σά μετάξι. Στάθηκε ἡ κοπέλα ἀμιλητη, κι ὁ λαιμός της τεντώθηκε σά ν' ἀφουκράζουνταν.

- Μιά δύναμη φεύγει ἀπό τὸ χέρι σας, είπε σά νά 'μαι στάμνα καὶ πήγα στὴ θρύση καὶ γεμίζω.

Κόντευτε μεσημέρι.

- Πάμε νά φάμε, είπα· μιά σούπα ζεστή, πηχτή, νά ζεσταθούμε.

- 'Έχουμε οι Όθραίοι σήμερα νηστεία, είναι ἀμάρτια, ἀποκρίθηκε κι ἐγώ πεινώ, κι ἐγώ κρυώνω, μά είναι ἀμάρτια.

- 'Ἄς ἀμαρτύσουμε, γιά νά μπορέσουμε υπέρερα νά μετανήσουμε, νά μᾶς συγχωρέσει ὁ τρομερός Γεχωδός, ὁ Θεός σας. Σα νά πειράχτηκε πού μιλούσα ἔτσι γελώντας γιά τὸ Θεό της.

- Ποιός είναι ὁ δικός σου ὁ Θεός;

Ταράχητηα μονοστιγμίς ἔνιωσα πώς ἀμάρτιανα κι ἐγώ στὸ θεό μου· δλες ἐτούτες τὶς ὥρες είχα ξεχάσει πώς τὰ μάτια ἐτούτα καὶ τὰ μαλλιά καὶ τὸ κεχριμπαρένιο δέρμα ἡταν φάντασμα, καὶ δέ φυσούσα, δέν ήθελα νά φυσήω, νά σκορπίσει.

- 'Ο Διόνυσος; έκαμε ἡ κοπέλα γελώντας ὁ μεθύστακας;

- 'Οχι, όχι, ἔνας ἀλλος, πιό τρομερός ἀπό τὸ Γεχωδά σας...

Μή μέ ρωτᾶς!

"Επερετε νά σηκωθώ τή στιγμή έκεινη και νά φύγω μά λυπήθηκα τό κορμί μου, λυπήθηκα τό κορμί της, έμεινα.

— Πές μου ένα τραγούδι σου, είπα για νά ξεστρατίσω τό νου μου.

"Ελαμψε τό πρόσωπό της χαδευτικά πολύ ή φωνή της, πικραμένη:

Ξενιτεμένοι πού δέν ένιωσαν άκόμα
κι η ξενιτά πώς είναι κι αυτή πατρίδα
κι όταν καινούργιες πολιτείες περπατούμε, πλάι,
δεξά μας, δόξεις ώς άδερφή ή πατρίδα.
Ξενιτεμένοι πού δέν ένιωσαν άκόμα
πώς όταν ένας χαμογέλιο μάς χαρίζει,
στην ξενιτεμένη τήν καρδιά μας τό άσμα τών άσμάτων άρχι-
νίζει.

Τά μάτια της είχαν θουρκώσει.

— Κλαίς; έσκυψα άπάνω της κι τή ρώτησα.

“Οπου κι άν άγγιξεις έναν Οθραίο, άποκριθηκε, είναι πληγή.

3 τού 'Οχτώθρη. Νά μπορούσε άληθεια ο άνθρωπος νά διατηρήσει τό μεθύσι, νά ταν διόνυσος παντοδύναμος Θεός! Μά γρήγορα τό μεθύσιοκράπει, καθαρίζει ουνι, κι οι σάρκες οι ζεστές, οι στερεές, ξαναγίνουνται φαντάσματα. Τό μυαλό μου τήν άλλη μέρα σηκωθήκε, μέ κοίταξε μέ καταφρόνια κ. αύστηρότητα: «Απιστε, άσυνάρτητε, προδότη» μού φώναξε «ντρέπουμε νά ζά και νά δούσιοπορώ μαζί σους» ο Βούδας μπορεί νά σε συγχωρέσει, έγγ δέν μπορώ μήν ξαναμπεῖς στήν πορτοκαλιά παγίδα».

“Όμως πρώι ξαναπήρα πάλι τόν δρόμο, ξαναπήγα στό Συνέδριο κοίταξα, δέν είδα πουθενά τό πορτοκαλί χρώμα, έκαμα νά χαρώ μά δέν μπόρεσα. Άκουσα πάλι τά μεγάλα λόγια, πολλοί πεινούσαν κι έτρωγαν μήλα, άλλοι έσκυθαν, δέν έχαναν λόγο κι έγραφαν. Αξέφαν ψυχανεύμιστηκα πίω μου, σά μιά ζεστή άνασσα, ένα πρόσωπο νά μέ ψάχνει και νά καρφώνει άπάνω μου τά μάτια. Στράφακα κι τήν είδα στό βάθος τής αίθουσας φορούσε ένα φτωχικό σάλι, λαδί σκούρο, μέ σηκωμένο ένα μαδημένο γούνινο γιατί έκανε κρύο μού χαμογέλασε, καί τό πρόσωπό της έλαμψε σά μαρμάρινο κεφάλι στόν ήλιο.

Δέ στραφηκα πάνα νά τή δώ, έκαμα νά φύγω, μά μέ πρόλαβε στό διάδρομο μού δώκε ένα βιθλιαράκι της ποιήματα, καί γελούσε, χοροπδούσε δέν είχε σκορπίσει τό χτεσινό της μεθύσι. Μά έγγ θιαζόμουν νά χωρίσουμε και νά φύγω τή στιγμή πού έσκυθα νά τής δώσω τό χέρι, είδα τά μάτια της νά μέ κοιτάζουν έρωτηματικά, άβέθαιμα, μέ άναλφρο τρόμο τό σώμα της είχε άκόμα πιό πολύ μικράνει, μαζεύτηκε και καμπούριασε σκιστήκε ή καρδιά μου άπο συμπόνια. Τήν άρπαξα άπο τίς πλάτες και τής ζύμωσα τούς λιγνούς ώμους — φώναξε άπο τήν εύχαριστηση και τόν πόνο, έκαμε νά ξεφύγει.

— Γιατί μέ κάνεις και πονώ;

— Γιατί 'σαι άπο άλλο χώμα, γιατί έχεις άλλο Θεό, κι ολη τή νύχτα έσένα συλλογίζουμουν' κι θήθελα νά σέ ρωτήσω, μά νά πεις τήν άληθεια.

— Γιατί νά μήν πώ τήν άληθεια; Δέν τή φοβούμε είμαι Όθραία.

— Τί σοῦ παραγγέλνει έσένα θεό σου; ποιό χρέος σοῦ δίνει; Πρίν πάμε πιό πέρα, αύτό πρέπει νά έρω.

— Τό μίσος, τό μίσος, τό μίσος — νά τό πρώτο χρέος. Είσαι εύχαριστημένος;

Τό πρόσωπό της άπότομα είχε παραμορφωθεί τά χοντρά χελιά της είχαν σωπάσει μά έτρεμαν άκόμα. Πίσω άπο τή ωραίο μελαχρινό πρόσωπο φάνηκαν μιά άνοιχτή μασέλα τίγρης και δύο κίτρινα μάτια.

— Είσαι εύχαριστημένος; ξανασούριξε προκλητικά.

Θυμήθηκα τό λόγο τού Βούδα: "Άν άπαντούμε στό μίσος μέ τό μίσος, ποτέ δέ θά σθήσει άπο τόν κόσμο τό μίσος.

— Τό μίσος, άποκριθηκα, είναι δούλος πού πάει μπροστά και καθαρίζει τό δρόμο νά περάσει ή άφεντης.

— Ποιός ή άφεντης;

— Ο έρωτας, ή άγάπη.

Η Όθραία γέλασε σαρκαστικά.

— Αυτά μπεμπερίζει θ Χριστός σας ή μέμας θ Γεχωθᾶς προστάζει: δόντι σοῦ θγαλαν, μασέλα νά θγάλεις! Είσαι άρνι, είμαι

λύκαινα λαθωμένη, δέν μπορούμε νά σμίξουμε καλά πού τό καταλάθαμε προτού νά σμίξουν τά χειλα μας.

— Τί σού 'καμε ή κόμμος; γιατί θές νά τον γκρεμίσεις;

— Δέ πείνασες τού λόγου σου, θαρρώ, ποτέ δέν κοιμήθηκες κάτω άπο γεφύρι ποτέ, δέ σού σκότωσαν σέ προγκρόμ τή μάνα σου, δέν έχεις λοιπόν δικαίωμα νά ρωτᾶς. Ό κόμμος έτούτος, ή δικός σου, είναι άδικος, άτιμος, μά ή καρδιά μας δέν είναι και θέλω νά θοηθώσαν συντρόφους μου τόν γκρεμίσουμε και νά φτιάσουμε καινούριο, πού νά μήν ντροπιάζει τήν καρδιά μας.

Περπατούσαμε κάτω άπο τά γυμνωμένα δέντρα, μερικά φύλα που κρέμουνταν άκομα στίς κορφές, παγωμένος άνεμος φυσούσε, τά μαδούσε και κάθιζαν άπάνω στά κεφάλια και τούς ώμους μας. Ή μπλούζα ήταν μπαμπακερή, τά γάντια τρυπημένα, ή Όθραία τουρτούριζε. Μία στιγμή κόκκεψα τά μάτια και τρόμαξα νά δώ πώς έκαιγαν γεμάτα μίσος και μέ κάρρωναν.

«Τί θά 'χει ύποφρέι ή κοπέλα έτούπη» συλλογίστηκα «γιά νά μιλάει μό τόσο μίσος, ποιός έφερε γιατί μά στιγμή τρόμαξε μήν άγαπησεις έναν δέντρα άπο τό έχτηρικό στρατόπεδο!»

Τά χειλία της είχαν μπλαστεί άπο τό κρύο, καταχτυπούσαν τά δόντια της. Ντράπακα έβγαλα τό γούνινο παλό μου, και γρήγορα, πρίν προφτάσει νά έφεργει, τό 'ριξα άπάνω στούς ώμους της τινάχτηκε μέ θυμό νά τό πετάξει άπο πάνω της, μά έγγ τό κρατούσα σφιχτά άπάνω της και τήν παρακαλούσα.

Στάθηκε σά νά κόπηκε ή άνασσα της δέν άντιστέκουνταν πά πά τό πρόσωπό της σιγά σιγά ξαναπάιρε τήν άμορφά του, ένιωνα μου τά ζέστα πά στέστα πά τού κορμού μου πού έφευγε άπο τό παλτό μού έμπαινε άργα, βαθιά μέσα στό κορμί της και τά χειλία της κοκκίνιζαν άκομά πά στό παρακαλούσα.

— Καλή 'ναι ή ζέστα, μουρμούρισε, καλή 'ναι άλλαζει ή ζωή. «Λίγη ζεστασία» συλλογίστηκα και κόντευαν νά θουρκώσουν τά μάτια μου «λίγο ψωμί, μά στέγη, ένας καλός λόγος, και τό μίσος άφανίζεται....»

Είχαμε φτάσει πάι στό σπίτι της.

— Πότε πάλι; τή ρώτησα.

— Πάρε τή γούνα σου, είπε τώρα κατάλαβα γιατί μιλούν σσοι έχουν γούνα ζητώντας πάρ' τη, γιατί κοντεύει ή καρδιά μου νά σθήσει.

— Όχι ή καρδιά μου, Σαρίτα, παρά τό μίσος.

— Ήντα είναι θλογμένα άς είναι τό κρύο κι ή πείνα χωρίς αυτά θά μουν θολεμένην πάει νά πει, ψόφια. Γειά σου!

Δέ μού δώκε τό χέρι έθγαλε άπο τό σαντάκι της τό κλειδί ν' άνοιξει.

— Πότε πάλι; ξαναρώτησα.

Μά είχε γίνει πάλι τό πρόσωπό της μά μάσκα κίτρινη και δέν άποκριθηκε. «Ανοιξε τήν πόρτα, μπήκε μέσα στό σκοτάδι και χάθηκε.

Δέν τή ζέστα.

Κλείστηκα στήν καμάρα μου, ή καρδιά μου είχε γίνει ένα σακούλι κάμπιες. Ό κόδμος έτούτος είχε ξάφνου πάρει σάρκα και κόκκαλα, φαίνουνταν πάλι άληθινός, άνοιξαν οι πέντε δίψες στό κορμί μου και φώναζα τό Βούδα νά ρθει και νά ξορκίσεις τόν Πειρασμό. Σαράντα χρόνια δέν μπορούσε νά φτάσει στό Θεό κάτι στέκουνταν άναμεσα και τόν έμποδίζει ζεστερά από σαράντα χρόνια κατάλαβε: ήταν ένα σταμάνικ πού τό άγαπούσε πολύ, γιατί έθαζε μέσα τό νερό πού έπινε και τό δρόσιζε τό 'σπασε, και μονομάς έσμιξε μέ τό Θεό.

Τό 'έρεια τό σταμάνικ από τό δικό μου είναι τό μικρό άδαμαστο κορμί τής Όθραίας ήν θέλω κι έγγ νά σμίξω μέ τό Θεό μου, αύτό τό κορμί, πού μπαίνει άναμεσα, πρέπει νά έξαφανίσω. Όταν τρυπώνει μά σγηρία σφήκα μέσα στήν Κυψέλη νά διαγουμίσει τό μέλι, χμούν άπάνω της τό άργατικά μελίσσια και τή σαφακώνουν άλοκορμίς μέ μυρωδάτη κερόμπολη και τήν πνίγουν' ή δικιά μου ή κερόμπολη είναι οι άλεξεις, ή στίχος ή ρυθμός μέ τ' άγια αύτά σάθανα θά τήν τυλίχω τή Σαρίτα, νά μή μού διαγουμίσει τό μέλι.

Άρχισε τό άιμα νά χτυπάει στά μελιγγια μου, συμμάζω άλοθε τό νού μου, μάχουμουν νά συγκεντρώσω σ' ένα κορμί σέ μά φωνή, οέ δύο μαύρα άχορταγα μάτια τή δύναμη μου νά τά ξορκίσω αύτά μέ χώριζαν άπο τό Βούδα.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΞΑΓΡΙΩΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΡΟΔΙΟΥΣ

‘Η τοπική ποδοσφαιρική όμαδα «Π.Α.Ο. Διαγόρας» όργανο ... τού Σιωνισμού και τό Ισραήλ έχει βλέψεις στή Ρόδο!

‘Αναδημοσιεύουμε από τίς έφημερίδες τῆς Ρόδου «Ροδιακή» και «Μάχη» (17.4.1983) άσχολιαστα δύο δημοσιεύματα τους.

«Η ΡΟΔΙΑΚΗ»

ΠΡΩΤΟΦΑΝΕΙΣ ΥΒΡΕΙΣ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΡΟΔΙΩΝ

Γράφει ότι ό ...σιωνισμός είσεβαλε στό Διαγόρα

ΠΡΩΤΟΦΑΝΕΣ σέ χυδαιότητα, θράσος, κακοήθεια και όπωσδηποτε έθνικά έπιλήψιμο άρθρο σε βάρος τού ιστορικού Διαγόρα και κατ' έπεκταση τής Ρόδου και τής Δωδεκανήσου, δημοσιεύτηκε στό χθεσινό φύλλο τής έφημερίδας με τό ονόμα «Φίλαθλος» που άποτελεί έκδοση τής γνωστής σκανδαλοθηρικής έφημερίδας «Αύριανή». Στό άρθρο αυτό ούτε λίγο ούτε πολύ άναφέρεται ότι ό ... σιωνισμός έχει είσχωρήσει στόν Διαγόρα «στά πλαίσια μιᾶς μακρόπνοης πολιτικής τών άμερικανοεθραίων στήν Ανατολική Μεσόγειο!..». Και όπως ήταν φυσικό, τό δημοσίευμα αυτό προκάλεσε στή Ρόδο όργη και άγανάκτηση και σύμφωνα με σχετικές πληροφορίες σήμερα πρόκειται νά ύποβληθούν μηνύσεις από τόν Διαγόρα, όσο και από πολλούς συμπολίτες μας σε βάρος τής έφημερίδας αύτης, γιά τό έξοργιστικό και υποπτο δημοσίευμα.

Γιά τό θέμα αύτό, ό «Φίλαθλος» άφιερωνει δύο άρθρα στήν ίδια έκδοση. Στό ένα με τίτλο «Διαγόρας – Έθραιο – Τράπεζα Πίστεως» και στά άλλο με τίτλο «Ο Διαγόρας στά πλοκάμια τού διεθνούς σιωνισμού». Τό γράφεται στά δύο δημοσιεύματα, είναι κάτι τό άφανταστο, άλλα παράλληλα, και δημιουργεί πολλά έρωτηματικά γιά τούς στόχους τού δημοσιεύματος αύτού, πού – όπως γράφει τό έντυπο – θά έχει συνέχεια...

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ νά σημειωθεί ότι τό έντυπο αύτό, από τήν ήμέρα τής έκδοσεως του, έχει άποδυθεί σε μά σικοφαντική έστρατεία σε βάρος τού Διαγόρα τόσο με άρθρογραφία του, όσο και μέ πολλά ύπονοούμενα, ένω τό χθεσινό δημοσίευμά του άποτελεί τό κορύφωμα τής ύποπτης έκστρατείας του. Καί αύτό, έχει πλέον προκαλέσει τήν όργη όχι μόνον τών Διαγοριδών, άλλα και όλοκλήρου τού λαού, πού κατηγορείται άνοιχτα γιά έθνική μειοδοσία!

Μέ τήν ύποβολή σήμερα τών μηνύσεων, θά πρέπει ή εισαγγελική άρχη νά διατάξει άμεσως τή σύλληψη τών δραστών και παραπομπή τους στό αύτόφωρο γιά νά μάθουν νά μήν προσθάλλουν τόσο βάναυσα τήν ιστορία τού Διαγόρα και τού ροδιακού λαού.

ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΜΑ αύτό άναμένεται νά πάρουν θέση σήμερα ό Δήμος Ρόδου και άλλες όργανώσεις.

«ΜΑΧΗ»

‘Οργανο... Σιωνισμού είπαν τόν Π.Α.Ο. Διαγόρα

Καί ότι τό Ισραήλ έχει βλέψεις στή Ρόδο

«ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΗΘΙΚΑΝ χθές οι Ροδίτες όταν δάβασαν ότις στήλες άθλητικής έφημερίδος, ότι τό σωματείο ΔΙΑΓΟΡΑΣ δρά συνωμοτικά και προσπαθεί νά έπιτύχει τήν ένσωματωση τής Δωδεκανήσου στό ... Ισραήλ!!!

“Οπως ήταν φυσικό, τήν πρώτη έκπληξη όπο τό πρωτοφάνες αύτό δημοσίευμα, άκολουθησε ή άγανάκτηση, ή άρδια, άλλα και ή περιφρόνηση πρός τόν άνωνυμο συντάκτη τού άρθρου, ό ποιος ούτε λίγο ούτε πολύ άμφισθητεί τόν πατριωτισμό και τά ίδανικά τών Ροδών.

ΤΟ άρθρο πού έχει τίτλο «Ο ΔΙΑΓΟΡΑΣ ΣΤΑ ΠΛΟΚΑΜΙΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ» δημοσιεύτηκε στή έφημερίδα «ΦΙΛΑΘΛΟΣ» πού είναι ή άθλητική έκδοση τής έφημερίδας «ΑΥΡΙΑΝΗ».

Ο συντάκτης τού άρθρου είναι τόσο «σίγουρος» γιά τήν δράση αύτή τού Διαγόρα ώστε μεταξύ άλλων γράφει: «Δέν ύπάρχει άμφισθοια ότι έκτος τών άλλων ά Διαγόρας βρίσκεται μέσα στά μακρόπνοια σχέδια τού Σιωνισμού, πού φιλοδοξούν πάντα νά ένσωματώσουν τήν Κύπρο και τά Δωδεκάνησα στό κράτος τού Ισραήλ.»

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ άντιδράσεις τού δημοσίευμου Διαγόρα, ήταν νά ζητήσει τήν συμπαράσταση όλων τών όργανώσεων τής Ρόδου, τού Δημοτικού συμβούλου κλπ., όφού τό δημοσίευμα άφορά γενικά δλους τούς Ροδίτες και ξεφεύγει όπο τά στενά πλαίσια τού «κυνηγητού» πού κάνει ή προαναφερόμενη έφημερίδα γιά άλλους λόγους κατά τού Ροδίτικο σωματείου.

Πληροφορίες άναφέρουν ότι δέν άποκλείται με τό θέμα νά άσχοληθεί τό Δημοτικό συμβούλιο στήν άποψη του συνεδρίαση, ένω ο Διαγόρας θά κάνει άνακοινώσεις γύρω όπο τήν στάση πού θά τηρήσει αύριο και μετά τήν συζήτηση τής γνωστής ήποθέσεως του στό ΑΣΕΑΔ.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ άναμενονται και άπο άλλες όργανώσεις τής πόλεως μας, άλλα και άπο γνωστούς Ροδίτες, πού στά χρόνια τής κατοχής έκαναν τήν δική τους άντισταση όπο τίς τάξεις τού Διαγόρα στόν άποιον άνηκαν.»

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΟΔΟΥ

«Τό Δημοτικό Συμβούλιο Ρόδου στήν συνεδρίασή του τής 19/4/83 με άφορμη συκοφαντικά και άντεθνικά δημοσίευμα τής έφημερίδας «Ο Φίλαθλος» με ημερομηνία 18 και 19/4/83, πού στρέφονται έναντιον στό ιστορικό και τιμημένο άθλητικό σωματείο Διαγόρας και κατ' έπεκταση έναντιον στόν ροδίτικο λαό με θυμόφωνη άποφαση του:

α) Καταγγέλλει με δρήγη και άγανάκτηση τήν άπαραδεκτή ένέργεια τής παραπάνω έφημερίδας πού μόνο τό φίλαθλο πνεύμα δέν υπηρετεί, άλλα στόχους και σκοπούς τών έχθρων τής Ρόδου.

β) Καταδίκαζει κάθε προσπάθεια σπίλωσης τής τιμής τού ιστορικού σωματείου Διαγόρας πού μέ τήν πλούσια άθλητική, πολιτιστική και έθνική δράση του άπο τά χρόνια άκομα τής κατοχής, έτιμης δύσος κανένα άλλο σωματείο τήν Ρόδο και τήν Ελλάδα γενικότερα.

γ) Διαμαρτύρεται έντονα πρός δλες τής άθλητικές και πολιτικές άρχες τού τόπου γι' αύτή τήν άνιερη έκστρατεία κατασκοφάντησης τόσο τού Διαγόρα, δυσ και τού ροδίτικου άθλητισμου γενικότερα και ζητά τήν παραδειγματική τιμωρία κάθε υπεύθυνου, πού ένέχεται σ' αύτη τήν ύπόθεση».

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2

ποιήσει κάποιες άπό τις παραπάνω φιλοδοξίες του. 'Η ιστορία τής όργανωμένης Χριστιανοσύνης δέν παρέχει τό δικαίωμα σέ κανέναν Χριστιανό νά συμπεράνε ότι ή 'Εκκλησία του είναι πνευματικά πληρέστερη όπό όσο ή ραββινική ἀντίληψη πού Θεωρητικά ἐγκαταλείφθηκε ἐδώ καί είκοσι αιώνες.

Οι Χριστιανοί σήμερα δέν μποροῦν πλέον νά δικαιολογήσουν τήν πεισματική προσήλωση σέ ένα μονόπλευρο πιστεύων δταναλογισθούν τούς αιώνες σχισμάτων καί μιά ίστορία πού στήν πράξη διακωμαδεῖ τό Εύαγγελιο τής ἀδελφικῆς ὄγάπτης. Τό Πάσχα μᾶς ὑπενθυμίζει τή δυστυχία, τό θάνατο καί τήν ἀνάσταση. 'Η ειλόγη είναι αύτή τής ἀναγεννήσεως. Κάθε ὅτομο, κάθε κοινωνία, κάθε ίστορικός κύκλος πρέπει νά ύπομεινει τήν κρίση του καθ' ὅδον πρός τήν ἀπολύτωση. 'Ἐδώ, βέβαια, βρισκόμαστε πολύ κοντά στό μήνυμα τοῦ Πέσαχ – τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τήν αίχμαλωσία, τή διαφυγή ἀπό τήν Αἴγυπτο, μιά πανάρχαια ίδέα ἀνανεώσεως πού γιορτάζεται ἔτησίως ἀπό τούς Ἐβραίους, καθώς οι Χριστιανοί προετοιμάζονται γιά τό Πάσχα.

Τά γεγονότα τού περασμένου χρόνου στό Λίβανο ἀπειλοῦν νά ἐκμηδενίσουν κάποιες πρώωρες ἀναλαμπές μιάς ίστορικής ἐπανασυμφιλιώσεως μεταξύ Χριστιανῶν καί Ἐβραίων πού βασίζεται, ἀναντίρρητα, στό σεβασμό τών διαφορῶν τους ἀλλά, πρωτίστως, στό ότι μοιράζονται ἔναν Θεό καί μιά κοινή παράδοση. 'Ο πόλεμος τοῦ Λιβάνου δέν πρέπει νά σταθεί ἐμπόδιο σ' αύτή τήν προσπάθεια. Οι Χριστιανοί δέν είναι ύποχρεωμένοι νά ἀσπασθοῦν ὅλες τής πτυχές τοῦ Σιωνισμοῦ, σάν ἔνα καθαρά πολιτικό κίνημα. Θά πρέπει, ὅμως, νά ἀναγνωρίσουν ότι ή ὑπαρξή ἐνός Ἐβραϊκού κράτους – όσο διαφιλονικούμενη κι ἀν είναι ἡ καταγγή του – ἀποτελεῖ ἔνα ἀδιάρετο στοιχεῖο τής ὑπόστασης, σχεδόν, τοῦ κάθε Ἐβραίου, δπως ὁ ἴδιος τήν ἀντιλαμβάνεται.

Κατά τήν περίοδο τῆς Διασπορᾶς, πρίν ἀπό τή χειραφέτηση πού ἔβγαλε τούς Ἐβραίους ἀπό τά γκέπτο, ḥ Θρησκεία – ḥ Νόμος – ἡταν ἐκεῖνο πού τούς ἔνωνε. Σήμερα δέν ὑφίσταται δημοιόμορφη νομική δομή. Οι Ἐβραϊκές διαφορές μεταξύ π.χ. τῆς Ρεφορμιστικής καί τῆς Ὀρθοδόξου παραδόσεως ἔχουν ἐπιφέρει σχίσματα, ὅπως καί ή Χριστιανική ποικιλομορφία· ἵσως δέ μιά μεγάλη μερίδα Ἐβραίων δέν ἀκολουθεῖ καμμία συγκεκριμένη Θρησκευτική παράδοση. Σήμερα, τό Ἐβραϊκό κράτος ἀποτελεῖ τόν συνδετικό κρίκο τοῦ αὐτορισμοῦ τους, περισσότερο ἀπό κάθε ὅλο στοιχεῖο πού ἔχουν ἀπό κοινοῦ. 'Αν αύτό είναι ἀδιαφιλονικήτο, θά πρέπει ἐπίσης νά ἀποτελεῖ πρήγη ἀνακουφίσεως γιά κάθε Χριστιανική σκέψη ότι, ḥ ἀγωνία τοῦ Ὀλοκαυτώματος συνοδεύθηκε ἀπό τήν νεκρανάσταση τοῦ Ἐβραίου, μετά τήν ὅποια ḥ εικόνα τοῦ περιπλανώμενου ἰουδαίου δέν ἔχει πιά ἔκφραση.

'Ο Ἐπίσκοπος τοῦ Μπίριμχαρ είναι αύτός πού κατά τήν πρόσφατη ἐπίθεσή του κατά τοῦ Χριστιανικοῦ ἀντισημιτισμοῦ είπε:

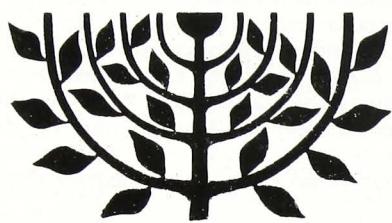
«Οι Ἐβραίοι δέν πρέπει νά κρίνονται ἐπειδή παραμένουν 'Ἐβραῖοι' πράγματι, οι ἐμπειρίες τους σέ δυστυχίες, μέχρι τών προσφάτων ἡμερών μας, τούς φέρνουν πολύ κοντά στό μεγάλο μυστήριο τῆς πίστεώς μας, τά πάθη, τό θάνατο καί τήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ».

«Καμμία ὅμως ἐκκλησία», πρόσθεσε, «δέν ἔχει ἀπάρνηθεῖ ἐπαρκῶς τήν ἀντισημιτική ίστορία της».

Τό μήνυμα τοῦ φετείνου Πάσχα πρέπει, δάσφαλως, νά είναι ἔνα μήνυμα ἐλπίδας, ότι αύτό μπορεῖ ὑπαργματοποιηθεῖ. 'Υπάρχουν πολλές ἐνδείξεις ότι οι Χριστιανοί ἐπανευρίσκουν τής Ἐβραϊκές ρίζες τής πίστεώς τους. Τό πνεύμα τῆς ἀνανεώσεως είναι ἡσωντανό μέσα στίς Χριστιανικές ἐκκλησίες, σέ ὅλα τά ἐπίπεδα. 'Υπάρχει μιά ἔντονη ἐπιθυμία νά ἔπειρασθεῖ τό ἀμνημόνευτο γεγονός – καί ἀπό τίς δύο πλευρές – ότι ḥ Ἰησοῦς ἡταν Ἐβραῖος. 'Ακούγεται μεταξύ τῶν ἴδιων τῶν Ἐβραίων ἀνακαλύπτοντας ἔκ νέου τόν Ἰησοῦ μετά τής ἔχθρότητες τῆς Διασπορᾶς. 'Από τής ἰδρύσεως τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραήλ ἔχουν κυκλοφορήσει ἀπό Ἐβραίους περισσότερες ἔργασίες γιά τόν Ἰησοῦ, ἀπό όσον κατά τούς περασμένους είκοσι αιώνες. 'Ἔτσι, ḥ Ἰησοῦς, ḥ Ἐβραῖος, μπορεῖ νά καταστεῖ τό σ' ιβολο κάποιας ὀνάτητης ἐνότητας στήν ἀναζήτηση τής ἀλήθειας ἀνάμεσα σέ Χριστιανό καί Ἐβραίο, δπως Αύτός ἀποτελεῖ μεταξύ Χριστιανοῦ καί Χριστιανοῦ.

Οι ρίζες τοῦ ἀντισημιτισμοῦ, σάν δλες τής προκαταλήψει, είναι πάραλογες καί δέν μποροῦν νά ἀντιμετωπισθοῦν δρθολογιστικά. Παρά τό γεγονός ότι κάποιος Ἀμερικανός Ἐβραῖος, γράφοντας σχετικά σ' ἔνα πρόσφατο συμπόσιο περί ἀντισημιτισμοῦ ὑποστήριξε ότι πολλοί Ἐβραίοι προτιμοῦν νά ἔξηγήσουν τόν Ἐβραϊσμό τους σάν μιά ἀντίδραση στίς προσβολές καί τά πλήγματα πού τούς ἐπιβλήθηκαν ἀπ' ἔξω παρά σάν μιά παρόρμηση τών ἐσωτερικῶν διεκδικήσεων τής παραδόσεως τους. 'Ο ἀντισημιτισμός ἀποτελεῖ βασικά μιά ὀσθένεια τών Ἐθνικῶν. Σχετίζεται περισσότερο μέ τόν Χριστιανισμό παρά μέ τής σύγχρονες μή δογματικές ἐκδηλώσεις του, σάν μέρος τοῦ ὀγώνα γιά ἴσχυ στήν Μέση Άνατολή. Βέβαια ḥ Σιωνισμός ἀποτελεῖ, ταυτόχρονα, καί μιά συνέπεια καί μιά αλτία τοῦ Εύρωπαϊκού ἀντισημιτισμοῦ. Δέν ὑπάρχει ὅμως καρμία δμεστή σχέση ἀνάμεσα στίς κοινωνικές ἔχθρότητες πού ἔσπασαν ἔξαιτις κάποιας ἔννοουμένης Ἐβραϊκής ἰδιαιτερότητας καί τοῦ παρανοϊκού ἀντισημιτισμοῦ πού είχε σάν ἀποτέλεσμα τό Ὀλοκαύτωμα.

Ἡ ούσια τῶν συγχρόνων σχέσεων μεταξύ Χριστιανῶν καί Ἐβραίων θά πρέπει ὑπωσδήποτε νά βασίζονται στήν ἀναγνώριση ότι κανένας ἀπ' αὐτούς δέν μπορεῖ νά διεκδικήσει τήν ἡθική ἀνωτερότητα. Δέν είναι ὅμως καιρός γιά τής Χριστιανικές ἐκκλησίες νά καταστοῦν σαφέστερες στήν ἀπάρνηση τής πρότερης ἀντισημιτικής ίστορίας τους: Τό θέμα δέν είναι νά συγχωρέσουν τούς 'Ἐβραίους' γιά τή θεοκτονία. Τούτο θά είχε τήν ἔννοια κάποιας τερατώδους συλλογικής εύθυνης καί θά μποροῦσε νά πηγάσει μόνο ἀπό κάποιο συναίσθημα μεταξύ τῶν Χριστιανῶν ότι, διά μέσου τῶν αιώνων ὑπῆρξαν τόσο ἔνοχοι στήν ἀπόρριψη Τοῦ Χριστοῦ όσο καί οι Ἐβραίοι σύγχρονοι Του. Είναι θέμα ἀναγνωρίσεως τοῦ τεράστιου δώρου μέ τό όποιο δ' Ἐβραϊσμός προκίσει τόν Χριστιανικό κόσμο, καί τής χαροποιήσεως γιά τοῦτο. Αύτό ἐπίσης θά ἀποτελεῖσε μιά ἀνάσταση.

עַל חַיּוֹת הָיָא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)